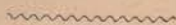

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

Προδύτου τῆς Θεολογίας, Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας καὶ Διευθυντοῦ
τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

ΜΕΛΕΤΑΙ, ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΕΤΩΝ

1892 — 1893

(Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Β'. Δελτίου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρ-
χαιολογικῆς Ἑταιρείας).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΙΓΓΛΕΣΗ

—
1894

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ.

Γ. ΔΑΜΠΙΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ 1892.

Α

Σεβασμώτατε¹,
Ἀξιότιμοι Κύριοι,

ὁ ἡμέτερον Μουσεῖον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιο-
λογίας καὶ Τέχνης, μεθ' ὅλας τὰς πολλὰς καὶ
ποικίλας περιπετείας αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Κυρίου εὖ-
λογούμενον, καθ' ὅλον τὸ λήξαν ἔτος 1892 ἐ-
πλουτίσθη ὑπὸ 379 ἱκανῶς λόγου ἀξίων ἀντι-
κειμένων, κατὰγραφέντων ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ
ἀριθμοῦς 1344—1722.

1. Ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει ταύτῃ ἦν παρὼν καὶ ὁ Α. Σεβ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
πρῶτον Πατρῶν κ. Νικηφόρος Καλογεράς ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἑταιρείας καὶ
ἡμέτερος σιδαστός καθηγητής.

ἤτοι εἰσῆλθον·

τούτων προῆλθον·

Διάφορα ἀντικείμενα	74	Ἐξ ἀγορᾶς	38
Χειρόγραφα	7	Ἐκ διαφόρων δωρεῶν	58
Ἐντυπα	14	Φροντίδι Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν	3
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	34	Φροντίδι Ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνίας	1
Φωτογραφικὰ ἀπότυπα διαφόρων ἀνὰ		Φροντίδι ἡμῶν	279
τὸ Κράτος Χριστιανικῶν Μνημείων	250		
Τὸ ὅλον	379	Τὸ ὅλον	379

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Μουσεῖον ἡμῶν ὑπὸ νέους πάλιν εὑρέθη χειμῶνας, διὰ τοῦτο οἱ ἐπισκεφθέντες αὐτὸ μόλις ἀνέρχονται εἰς πεντήκοντα, καὶ οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον λόγιοι ξένοι.

Παρακαλῶ δὲ τὴν γενικὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Διεύθυνσιν ν' ἀναφέρῃ ὑμῖν, ὅτι βαθεῖα τῷ Ἀντιπροέδρῳ κ. Τυπάλδῳ Κοζάκῃ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη, διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀτρύτους κόπους, οὓς ἐν μέσῳ τῶν κυνικῶν καυμάτων τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ κατέβαλεν ἀπὸ ὑπουργείου εἰς ὑπουργεῖον, καὶ ἀπὸ ἀρχῆς εἰς ἀρχὴν περιτρέχων, ὑπὲρ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, τοῦ τακτικοῦ Προέδρου κ. Ἀριστείδου Παππούδωφ εἰς Εὐρώπῃν ἀπόντος. Χάρις δὲ ὀφείλεται τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν ἂν τοῦτο νῦν εὔρηται ὑπὸ τὴν φιλόξενον αὐτοῦ στέγην.

Ὡσαύτως δὲ εὐχαρισταὶ ὀφείλονται τῷ ὑπαλλήλῳ τῆς Ἑταιρείας καὶ ἐπιμελητῇ τοῦ Μουσείου κ. Ἰω. Φιλιππίδῃ, διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ στοργῆς καὶ πολλῆς προσοχῆς ἐκτελεσθεῖσας δύο μετακομίσεις τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὧν ἡ μὲν ἐγένετο κατ' Αὐγουστον ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἰς ἐν τῶν ὑπογείων τοῦ Πολυτεχνείου, ἡ δὲ κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἐκ τοῦ ὑπογείου τούτου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Μεγάρῳ παρχωρηθεῖσαν ἡμῖν αἰθουσαν.

Β'.

Λόγου ἄξια ἀντικείμενα.

Πλὴν τῶν φωτογραφιῶν, ὧν λόγου ἄξιαί αἱ τοῦ βαπτιστηρίου τῆς Πάρου, τῆς νήσου Σικίνου, τῆς Εὐβοίας, τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἄλλων, καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν κατόψεων ἀρχαίων Βυζαντιακῶν ναῶν, λόγου ἄξια ἀντικείμενα εἰσελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον εἰσι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1347 ἐπὶ μεμβράνης χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1348 χρυσοκέντητον ἐπιγονάτιον, ἔργον αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης, ἐφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς κάθηται ἐπὶ θρόνων Χερουβίμ καὶ Σεραφίμ· εἰς τὴν ἄνω γωνίαν τούτου εἰκονίζεται ὁ « **Πατήρ τῶν φώτων** » μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὰς τρεῖς δὲ ἐτέρας γωνίας οἱ Προφῆται, Ἡσαΐας, Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δαβὶδ, περὶ ὃν ἀναγινώσκομεν:

« **Διὰ χειρὸς Δεσποινέτας τοῦ Ἀργύρου ἐν ἔτει Χριστοῦ αχπθ' (=1689)** ».

Ταῦτα μετ' ἐντύπου Εὐαγγελίου τοῦ 1560, (ὑπ' ἀριθ. 1349) ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Μελετόπουλος. Ὡσαύτως λόγου ἄξιόν ἐστι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1366 ἀντιμήνσιον τοῦ 1740 τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Ἀνθίμου, ἐφ' οὗ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1713 καλύμματος τοῦ ἁγίου Δισκαρίου, ὁ Ἰησοῦς ἀντὶ νεκρὸς ἠπλωμένος, εἰκονίζεται ἐν τῷ τάφῳ ὡς « **ἄκρα ταπείνωσις** »· τὸ ἀντιμήνσιον τοῦτο ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας κ. Πανάρετος.

Ὡσαύτως λόγου ἄξιον τὸ ὑπ' ἀριθ. 1408 ἐνταλτήριο γράμμα τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐν ᾧ εὕρηται ἡ ιδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἱεράρχου, ἧς τὸ πα-

νομοιότυπον ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν, χάριν τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας τοῦ Ποιμενάρχου τούτου.

† Ὁ Πατρῶν Γερμανός.

(Ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ).

Τὸ ἐνταλτήριον¹ τοῦτο γράμμα, γραφέν τῷ 1818 Σεπτεμβρίου 13 ἄρχεται οὕτως:

« Ἡ ταπεινότης ἡμῶν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος, ἀνατίθησί σοι τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν Ἱερομονάχοις κυρίῳ Σωφρονίῳ ὡς ἀνδρὶ τιμίῳ, καὶ εὐλαβείας ἀξίῳ, τὸ τῆς πνευματικῆς πατρότητος λειτούργημα εἰς τὸν μαχαλὲν ἀγίου Γεωργίου καὶ Παντανάσσης. Ὅς δὴ ὀφείλεις ἀναδέχεσθαι.... »²

Τοῦτο, ὡς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1406 χειρόγραφον λειτουργικὴν δέλτον ἐδωρήσατο τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ ὁ ἐν Πύργῳ Ἀρχιεπισκοπικὸς Ἐπίτροπος Πατὴρ Θεοδόσιος Οἰκονόμου.

1. Κατὰ πληροφορίαν δὲ τοῦ δωρητοῦ, τὸ ἐνταλτήριον τοῦτο γράμμα ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου διακόνου τότε ὄντος τοῦ ἀνωτέρω ἀρχιερέως Γερμανοῦ.

2. Τὸν συνήθη τύπον τοῦ ἐνταλτηρίου γράμματος ἰδὲ ἐν τῷ Πηδαλίῳ ἐκδ. 1886 σ. 610.

Ἐκ τῶν μάλιστα ὁμῶς λόγου ἀξίων ἀντικειμένων τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο περιελθόντων, εἰσὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1711—1718 ἱερὰ ἄμφια τῆς Μονῆς Καισαριανῆς, εὐγενῶς δωρηθέντα ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἀξιοτίμου οἰκογενείας τοῦ κ. Τρύφωνος καὶ κ. Ἐλένης Ταμπακοπούλου, ἅτινα ὡς ἀγιώτατα κειμήλια ὁ οἶκος οὗτος ἐφύλασσε ἐν Αἰγίνῃ, προελθόντα ἐξ εὐσεβοῦς κληρονομίας τοῦ ἱεροδιακόνου ἡγουμένου Καισαριανῆς Ἰωσήφ Ταμπακοπούλου τοῦ ἐν Κων)πόλει τῷ 1817 χειροτονηθέντος, τῷ 1818 δὲ εἰς Ἀθήνας ἐλθόντος μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Διονυσίου, ἀνεψίου τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.¹

Τῶν ἀμφίων τούτων πολυτίμου τέχνης ἔργα εἰσὶ, ὁ ὑπ' ἀρ. 1711 ἐπὶ ἐρυθρᾷ μετὰξης χρυσοκέντητος ἀήρ, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται νεκρὸς ἐπὶ τοῦ τάφου ἠπλωμένος ὁ Ἰησοῦς· τὸ ὑπ' ἀριθ. 1712 τῆς αὐτῆς τέχνης χρυσοκέντητον ἐπίμηκες κάλυμμα τοῦ ἀγίου Ποτηρίου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται, ἀφ' ἐνὸς ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἀγίῳ Ποτηρίῳ, ὡς ἄκρα ταπείνωσις, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ Ἀνάστασις· καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1713 τῆς αὐτῆς τέχνης χρυσοκέντητον κάλυμμα τοῦ ἀγίου Δισκαρίου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὡσαύτως ἡ Ἀκρα ταπείνωσις, καὶ ὅφ' ἦν ἀναγινώσκωμεν.

† ΑΠΟΠΛΗΝΟΝ ΚΥΡΙΕ ΤΑΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΤΟΥ
ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ
ΙΩΑΚΕΙΜ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΩΙ ΑΙΜΑΤΙ ΣΟΥ
ΤΩΙ ΤΙΜΙΩΙ. 1757.

1) Τὰς πληροφορίας ταύτας ἔδωκέ μοι ὁ πολλὰ εἰδὼς σεβάσμιος γέρον καὶ φίλος ἡμῶν κ. Τρύφων Ταμπακόπουλος, ἐπιζών ἀδελφὸς τοῦ ἡγουμένου Καισαριανῆς Ἰωσήφ Ταμπακοπούλου καὶ πατὴρ τῆς εὐρυμαθοῦς δεσποίνης κ. Αἰκ. Λογιωτατίδου.

Σημ. Ταῦτα ἐγράφομεν ζῶντος τοῦ σεβαστοῦ ἀνδρός, ὃς τῇ 14 Ἰανουαρίου 1894 μετέστη πρὸς Κύριον, καὶ οὗ τὸν ἐπιτάφιον ἡμεῖς ἐξεφωνήσαμεν ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς βράχους τοῦ γηραιοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τὴν Μονὴν Καισαριανὴν ποιήσαντες, ὅπως σεπτῶς καὶ οὕτοι χαιρετήσωσι τὸν πολὺν τοῦτον ἀδελφὸν τοῦ τελευταίου τοῦ ἱστορικοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Καισαριανῆς Ἰωσήφ τοῦ Ταμπακοπούλου.

Γ'.

Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνά τὴν Ἑλλάδα.

Ὡς τις μύρμηξ ζητῶν κόκκον, οὕτως ἀνὰ πάσας τὰς διευθύνσεις τοῦ ὀρίζοντος περιφερόμεθα, καὶ πανταχοῦ τρέχοντες, ὅπως ἔστω καὶ τμῆμα κόκκου τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν εἰσενέγκωμεν.

Καὶ τί μὲν ὑφιστάμεθα ἀνά τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρήμους τρέχοντες, φόρτον τὴν φωτογραφικὴν μηχανὴν ἡμῶν καὶ τὴν τροφὴν ἡμῶν περιφέροντες, οὔτε λέγεται οὔτε εὐκόλως περιγράφεται· τοῦτο μόνον ὑμῖν λέγομεν, ὅτι συχνὰ μεγάλως κινδυνεύομεν δεινὸν ἐκ σκοτοδινίας ὑποφέροντες καὶ ἐν τοῖς, ἔστω, καὶ μετρίως ὑψηλοῖς καὶ ἀποτόμοις μέρεσιν.

Ἐν συνόλῳ ἐφέτος ὥς καὶ πέρυσιν ἐπισκέφθημεν 40 καὶ πλέον τόπους τοὺς ἐξῆς:

Τὴν Ἰσθμίαν, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, τὸν Πόρον, τὸ ἐπὶ ἐρημονήσου ἀπέναντι τούτου «Μποῦρτζι», τὸν Δαμαλαῖν, τὴν ἄνω τούτου διαλελυμένην Μοῆν τοῦ ἀγίου Δημητρίου, τὴν Αἰγίναν, τὰς Καλάμας καὶ περὶ ταύτας τὴν Μοῆν Βελανιδιάς, τὸν ὑπὸ εὐρύτατον σπήλαιον ναὸν τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους καὶ τὴν διαλελυμένην μικρὰν Μοῆν τοῦ Προφήτου Ἑλίου· τὴν Πύλον, τὰ παρὰ ταύτην χωρία Μεσοχωρί, Βαράγγες καὶ Καινούργιο χωρίον, τὸν πρὸ τῆς Μεθώνης ναὸν τοῦ ἀγίου Βασιλείου, τὴν Μεθώνην, τὸ Κατάκωλον, τὸν Πύργον, τὴν Ἀμαλιάδα, τὴν Franca—Villa, τὴν Μανωλάδα, τὸν παρὰ τὸ Ρίον ἅγιον Βασίλειον, τὸ πλησίον Πλατάνι, ἔνθα ὁ περίφημος ἀρχαῖος Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ ἀγίου Νικολάου, τὸ Χιλιομόδι, τὸ ἐν Κλεωναῖς Μετόχιον τῆς Φανερωμένης, τὴν ἀρχαίαν Μοῆν ταύτης, τὸ Στεφάνι, τὴν πλησίον τούτου

Μονὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, καὶ τὸν ἐγγὺς ταύτης, ἀρχαιοτάτον ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, τὸ Ἀγιονόρι, τὸ φρούριον τούτου, τὸ Ναύπλιον, τὴν Μονὴν Πεντέλης, τὴν Νταοῦ—Πεντέλην, τὴν Χαλκίδα κτλ.

Διὰ γενικῶν δὲ γραμμῶν αἱ ἀξιολογώτεραι κατὰ τὰς περιηγήσεις ταύτας μελέται ἡμῶν εἰσὶν αἱ ἑξῆς.

Α'. Ἰσθμία.

Ἐν Ἰσθμίᾳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἐκκλησίας «Παναγία ἡ Κοίμησις» τῇ 22 Μαρτίου 1892, ἐπὶ ὀγκολίθου εὗρομεν μεγάλου μεγέθους ἐγγεγλυμμένον ἀρχαιοτάτων Χριστιανικῶν χρόνων Σταυρόν, ὃν εὗρηται μόνον τὸ στοιχεῖον Α, ἐπὶ ἐτέρου δὲ λίθου μεγάλου, παρατηρήσαμεν ὡσαύτως ἕτερον ἐγγεγλυμμένον Μιλιτταῖον Σταυρόν.

Β'. Μονὴ Πόρου.

Ἐν τῇ Μονῇ Πόρου (16 καὶ 23 Ἰουνίου 1892) ἐν τῷ Πατριαρχικῷ σιγγιλίῳ ταύτης, τοῦ ἔτους 1798, ὅπερ κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν ἡμῶν ταύτην τὸ πρῶτον ἀνέγνωμεν¹, πληροφορούμεθα ὅτι τὸ ἐκεῖ ὕδωρ τῆς Μονῆς εἶναι δραστήριον κατὰ τῆς λιθιάσεως φάρμακον, οὗ ἕνεκα καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Ἰάκωβος τὴν Μονὴν ταύτην ἀνήγειρεν.

Ἰδοὺ ὡς ἔχει ἐπὶ λέξει ἡ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σιγγιλίου περὶ τούτου περιχοπὴ·

«...ἐνεφανίσθη γὰρ ἡδὴ ἡμῖν (γράφει ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄.) Πατριαρχικὸν συνοδικὸν συγγιλιῶδες γράμμα τοῦ ἀοιδίμου ἐν Πατριαρχαῖς Πακίσίου δηλωτικόν, ὅτι ὁ τότε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Ἰάκωβος κατὰ τὴν ἀκρώρειαν τῆς

1. Τὸ σιγγίλιον τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ ἐν μακαριστοῖς Εὐθύμιος Καστόρχης ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ Ἀσωπίου τοῦ 1885.

νήσου ταύτης, θείῳ ζήλῳ κινούμενος, ἐξ ἰδίων τε καὶ ἐξ ἐλε-
ημοσυνῶν τῶν Χριστιανῶν ἀνήγειραν τὸ μοναστήριον τοῦτο,
ὕπὸ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ, ἐν τῇ ρηθείᾳ τοποθεσίᾳ, ὅπου ἐστὶ
καὶ πηγὴ ἀναβλύζουσα αὐτομάτως καὶ ἀναδίδουσα ἀγίασμα
ιαματικὸν τοῖς μετ' εὐλαβείας προσερχομένοις Χριστιανοῖς πρὸς
τε ἄλλα νοσήματα καὶ παρὰ τὸ τῆς **λιθιάσεως** πάθος
διαλύον αὐτὸ εἰς τὸ παντελές, οὐπερ καὶ ἄλλους εἶναι πολ-
λοὺς μάρτυρας ὑγιασθέντας καὶ ἀνασωθέντας τοῦ πάθους
τούτου, καὶ ἐκεῖνον τὸν μακαρίτην Ἀθηνῶν κακῶς πάσχοντα
τὴν **λιθιάσειν** ἐπὶ πολλοὺς χρόνους εἴτα τῇ χάριτι τοῦ ἀγιά-
σματος τούτου ἀπαλλαγέντα καὶ δι' ὅλου ἐλευθερωθέντα...

Ὑπὸ τὴν μικρὰν δὲ εἰκόνα τοῦ Προσκυνηταρίου τοῦ ναοῦ
τῆς Μονῆς, ἐπὶ τῆς χρυσῆς πλακὸς ἀνέγνωμεν, τὸ πρῶτον
ἡμεῖς παρατηρήσαντες, ὡς εἶπον ἡμῖν οἱ ἐκεῖ Πατέρες, τὴν
ἐπιγραφὴν τὴν δε.

† **Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ**

Ζωσιμᾶ Ἱερομονάχου ΑΧ35¹ (1635).

Ἐν τινι δὲ τόμῳ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (ἐκδόσ. τοῦ
1529) τῆς Μονῆς ἀναγινώσκομεν τὴν κατωτέρω χειρόγρα-
φον σημείωσιν, δι' ἧς τὸ μαθηματικὸν ἀξίωμα «Τὰ τριτῶ
τινι ἴσα καὶ πρὸς ἄλληλα ἴσα» ἀναγωγικῶς εὐρίσκομεν ἐπὶ
τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἐφαρ-
μοζόμενον οὕτως:

† **Εἰ στόμα Παύλου, τοῦ Χριστοῦ στό-
μα· τοῦ Χρυσοστόμου ὁμοίως Παύλου
στόμα· τοῦ Χριστοῦ ἄρα τὸ Χρυσοστό-
μου στόμα » .**

1. Τὴν ἀνάμειξιν ταύτην τῶν ἀλφαριθμητικῶν στοιχείων μετὰ τῶν ἀραβικῶν εὐρί-
σκομεν καὶ ἐν ἄλλαις Χριστιανικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν δὲ ταύτην
χαράσσονται καὶ ἕτερα γράμματα δυσανάγνωστα.... ΟΜΑΡΑΓΔΑ ΠΑΡΑΛΗ;

Ἐπὶ Βυζαντιακοῦ δὲ κιονοκράνου ια'.—ιβ'. αἰῶνος ὕψ.
0,12 πλ. 0,17 καὶ μηκ. 0,24 εὔρηται ἡ ἐπιγράφη

170;3

IC	XC
NI	KA

Ὁ ναὸς τῆς Μονῆς ἔχει μῆκος 19,70 γ. μ. καὶ πλάτ.
9,06 καὶ φέρει μίαν κόγχην τρίπλευρον.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἐκκλησίας ἀνέγνωμεν

ΕΣΤΡΩΘΙΘΙΟ
COTOCNAOCEKKAΘA
PONMAPAPONΠAPATOΓΠA
NOCHOTATOTY KATHΓOYMEHOY
KYΠPIANOYTOYΠEΛOΠONNHCIOTY
EKΔAIIANHCTONKAPABOKYPEON KE
NAYTONTHCNICOYTAYTHCTEKTO
NOC1804MAPTIOTI;A'
ANTONIOYKAPAGIAGΛH ἥτοι

ἐστρώθη ὁ Θεῖος
ς οὗτος ναὸς ἐκ καθα
ρῶν μαρμάρων παρὰ τοῦ Πα-
νοσιωτάτου Καθηγουμένου
Κυπριανοῦ τοῦ Πελοποννησίου
ἐκ δαπάνης τῶν Καραβοκυραίων καὶ
Ναυτῶν τῆς νήσου ταύτης. τέκτο
νος. 1804 Μαρτίου ια', (;)
Ἀντωνίου Καραγιαγλή

Γ'. Μπουρτζι Πόρον

Ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Μονῆς ἐρημονήσου «Μπουρτζι» καλουμένης, ἦν τῇ 16 Ἰουνίου 1892 μετὰ τοῦ φίλου ἱατροῦ κ. Μπέτσου ἐπεσκέφθημεν, εὗρομεν ἐντετοιχισμένους διαφόρους Βυζαντιακοὺς κιονίσκους καὶ μεσοθύρια, ὧν ἐν ἔχει ὕψ. 0,80 καὶ πᾶχος 0,12.

Δ'. Μορὴ ἀγίου Δημητρίου Δαμαλᾶ.

Τῇ 17 Ἰουνίου 1892 ἐπεσκέφθημεν τὴν ἄνω τοῦ Δαμαλᾶ ἡρειπωμένην Μορὴν τοῦ ἀγίου Δημητρίου, ἧς ὁ Σταυρεπίστεγος καὶ μονόκογχος (κόγχη δ'ἀπλευρος) ναὸς ἔχων μῆκος 11,29 γ. μ. καὶ πλ. 5,05· φέρει μετρωτάτης τέχνης ἀγιογραφίας τοῦ 1694· ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἄνω θύρας τοῦ νάρθηκος ἐπιγραφῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δὲ ἐπὶ ὀπτῆς πλίνθου ἀναγινώσκομεν

1728	ἦτοι	1728
ΦΛΕΒΑΡ		Φεβρουα
ΗΟΥ10ΕΣ		ρίου 10 ἐστ—
ΡΟΘΙΗΕΚ		ρῶθη ἢ ἐκ—
ΛΗCΙΑ		κλησία

καὶ κατωτέρω ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς εὗρηται πάλιν κεχαραγμένον τὸ αὐτὸ ἔτος 1728.

ὑπὸ μεγάλην εἰκόνα τοῦ ἀγίου Δημητρίου ἀναγινώσκομεν

« Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γρηγορίου ἱερομονάχου ἐν ἔτει ἀπὸ Χϛ αψδ' (1704) χεῖρ Ἰω. ἱερέως Οἰκονόμου Ἀργους » .

ὑπὸ ἐτέραν δὲ λόγου ἀξίαν μικρὰν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἢ Ἀμόλυντος, ὕψ. 0,40 καὶ πλάτος 0,30 ἀναγινώσκομεν

« Εὐσεβοφρόνῳ προσδαπανήσει καὶ δια—

πύρῳ πόθῳ ταπεινοῦ Δούλου τοῦ Θεοῦ
Γρηγορίου ἱερομονάχου Στουράϊτου αψξά
(1764) X]ειρὶ δὲ [Γεωρ]γίου Ντούντα τοῦ
ἐξ Ἀθηνῶν¹ ».

Ε'. Ὁ ἐν Καλάμαις Ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.

Ἐν Καλάμαις ἐφωτογραφήσαμεν τὰς ὑφ' ὕγροις γραφὰς
τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, λόγου ἄξια ἔργα τοῦ 1626, ὡς δη-
λοῦται ἐκ τῆς ἐν τῷ ναῷ ἐπιγραφῆς ταύτης.

† ΙΣΤΟΡΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙ' Ε
ΞΟΔΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΥΧΩΝΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΛΑ-
ΜΑΤΑΣ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ
ΧΑΤΣΗ ΗΛΙΑ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΣΩΤΗΡΙΩ ΕΤΕΙ ΑΧΚΣ' ΚΑΤΑ
ΜΗΝΑ
ΜΑΙΟΝ †ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ² ΔΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΝΟ-
ΡΙΤΩΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΩΝ ΤΩΝ Κ. Κ. Γ. Κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟ-
ΠΟΥΛΟΥ, Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥ
ΛΟΥ ΚΑΙ Γ. Θ. ΒΟΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΥΠΟ Π. ΠΑΠΠΑΔΟ-
ΠΟΥΛΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1866.

Ὡσαύτως αὐτόθι ἐφωτογραφήσαμεν τὴν ἐν τῷ Μητρο-
πολιτικῷ Ναῷ τῆς Ὑπαπαντῆς μεγάλως εὐλαβουμένην εἰ-
κόνα τῆς Θεοτόκου.

Ἐπὶ τῆς ἀργυρεπιχρύσου πλακὸς ταύτης ἀναγινώσκομεν:

**«Κεχροῖσονται δι' ἐξόδων τῆς δούλης τοῦ
Θεοῦ Χρησυῖδας συζύγου Ἀναστασ. Π.**

¹ Περί τῆς εἰκόνης ταύτης πρό πολλοῦ ἐγράψαμεν τῷ ἀρμοδίῳ Δημάρχῳ Πό-
ρου, ὅπως εἰ δυνατόν ἀποστείλῃ ταύτην εἰς τὸ Μουσεῖον, περί δὲ τῆς τύχης ταύ-
της ἰδὲ ἐν τῇ λογοδοσίᾳ ἡμῶν τοῦ 1893.

² Γράφει: ἡσχημίσθη.

Μαυρομιχάλη αωκθ'. καὶ ἐχρυσώθη δαπάνη τῆς κυρίας Βαροβάρας Ν. Βράχμαν τὸ γένος Τζάννε, ὑπὲρ ὑγιείας καὶ σωτηρίας τῆς θυγατρὸς τῆς Φαίδρας » .

Ὡσαύτως δ' αὐτόθι ἀρχιτεκτονικῶς καταμετρήσαμεν, περιεγράψαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὸν διὰ λόγου ἀξίων κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων κεκοσμημένον μεσαιωνικὸν Ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Σ'. Μονὴ Βελανιδιᾶς

Ἐν τῇ Μονῇ Βελανιδιᾶς ἀνέγνωμεν ἱκανὰς ἐπιγραφάς, ὧν ἡ ἀρχαιοτέρα ἐστὶ τοῦ 1620, τῶν δὲ κωδῶνων αὐτῆς ὁ ἀρχαιότερος ἐστὶ τοῦ MDCIC (1699) ἔτους.

Ζ'. Ὁ ἅγιος Χαράλαμπος

Ἐκεῖθεν περιεγράψαμεν τὸν ἐν τῷ δήμῳ Ἀμφίας, ὑπὸ εὐρύτατον σπήλαιον κείμενον ναὸν τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος καὶ τῆς Μεταμορφώσεως, μῆκος 6,75 καὶ πλάτ. 5,75.

Η'. Μονὴ Προφήτου Ἑλίου

Ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθημεν τὴν διαλελυμένην μικρὰν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἑλίου, ἧς ὁ ναὸς ἐστὶ μονόκογχος (κόγχη τρίπλευρος) σταυρεπίστεγος, ἔχων μῆκ. 9,10 γ. μ. καὶ πλάτ. 3,65 καὶ φέρων τοιχογραφίας μετρίας τέχνης, ἐν τῷ μύχκῃ παρίστανται οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, ἡ δὲ Μετουσίωσις τοῦ ἁγίου Ἄρτου παρίσταται διὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ ἠπλωμένου ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ δισκαρίου.

Θ'. Μεσοχώρι Πύλου

Ἐν Μεσοχώρῳ πλησίον τῆς Πύλου τῇ 21 Ἰουλίου 1892

ἡρευνήσαμεν τοὺς περίξ τόπους, εἰς οὓς ἐπιτόπιος παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον περὶ τὰς 72 ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν οὐδεμίαν ἡμεῖς τοῦλάχιστον εἶδομεν πλὴν τὰς τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς Παναγίας καὶ σωροὺς τινὰς πετρῶν ἀποδιδομένας εἰς ἀρχαίας ἐκκλησίας· τούτων ἀρχαιοτέρα ἐστὶν ἡ Μεταμόρφωσις (ἰς· περίπου αἰῶνος) ναὸς σταυρεπίστεγος, μονόκογχος (κόγχη κυκλική), ἐσωτερικῶς ἔχων μῆκ. 8,75 γ. μ. καὶ πλατ. 2,65· ἐξωτερικῶς δὲ φέρων κεραμοπλαστικά τινα μετρίας τέχνης κοσμήματα.

Γ'. Ἅγιος Βασίλειος

Ἐκεῖθεν ἀρχιτεκτονικῶς κατεμετρήσαμεν (21 Ἰουλίου) τὸν ἔξωθεν ναὸν τῆς Μεθώνης ἀρχαῖον Βυζαντιακὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, οὗ τὴν κάτοψιν κατεθέσαμεν ἐν τοῖς ἀρχιτεκτονικοῖς σχεδίοις τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὑπ' ἀριθ. 1420, καὶ τούτου ὁ βαρβαρόσχημος βαρὺς θόλος ἐστὶν ἀτυχῆς προσθήκη νεωτέρας ἀμαθοῦς ἐπιδιορθώσεως.

ΙΑ'. Μεθώνη

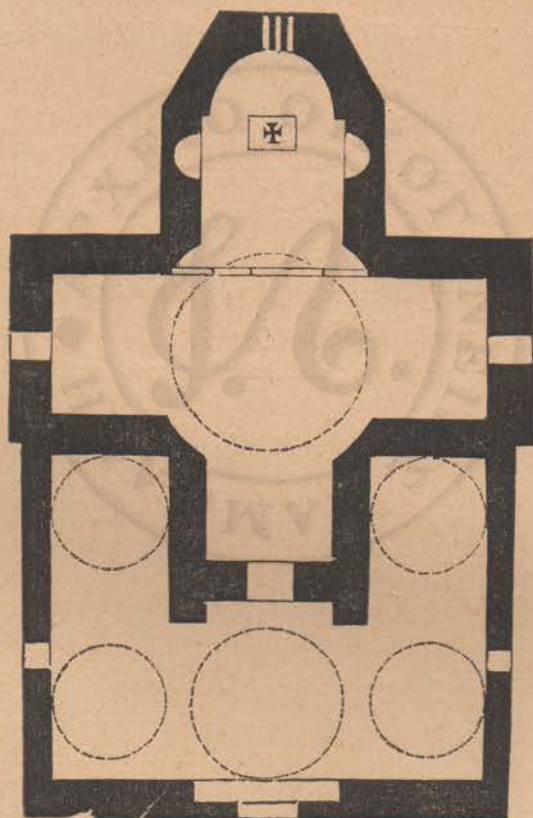
Ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μεθώνης (21 Ἰουλίου) ὑπὸ λέοντα τοῦ ἁγίου Μάρκου ἀνέγνωμεν τὸ ἔτος MCCCCXVI (1416), ὡς καὶ χριστιανικὰς τινὰς λατινικὰς ἐπιγραφάς.

Ἐπεσκέφθημεν τὰς ἐν τῷ αὐτῷ φρουρίῳ ἡρειπωμένας ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐνοριακὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως (μῆκ. 21,55 γ. μ. καὶ πλατ. 9,41) ἐν ᾧ εὗρομεν καὶ δύο παλαιὰς Ρωστικῆς τέχνης εἰκόνας, ἃς παραλαβόντες, κατεθέσαμεν ὑπ' ἀρ. 1719 καὶ 1720 ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ· ἐν τῇ ἐνοριακῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως οὐδὲν ἀρχαίας Χριστιανικῆς τέχνης λείψανον εὗρομεν.

ΙΒ'. Παληοπαναγία Μανωλάδος

Ἐν Μανωλάδι τῇ 29 Ἰουλίου πολλαχῶς ἐφωτογράφησαν καὶ ἀρχιτεκτονικῶς κατεμετρήσαμεν τὸν ἐκεῖ παλαιὸν Βυζαντιανὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου, τὸν κοινῶς «Παληοπαναγιά» (Παλαιὰ Παναγία) καλούμενον, ἔργον ἰ'—ια' αἰῶνος.

Οὗτός ἐστιν ἑξῶθεν κεκοσμημένος διὰ λόγου ἀξίων κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ὧν τὰ μὲν εἰσὶ σύγχρονα τῆς

Ὁ ἐν Μανωλάδι ἀρχαῖος Βυζαντιανὸς Ναὸς τῆς Παληοπαναγιάς
ἰ'—ια' αἰῶνος

οικοδομῆς τοῦ ναοῦ, τὰ δὲ μεταγενέστεραι προσθήκαι ἰδ'—
ιε' αἰῶνος· ὁ δὲ θόλος τοῦ ναοῦ στηρίζεται ἐπὶ ὀκταπλεύρου
Τυμπάνου, κεκοσμημένου διὰ λόγου ἀξίων κεραμοπλαστι-
κῶν μαιάνδρων.

Τὰς διαφόρους φωτογραφικὰς τοῦ ναοῦ τούτου ἀπόψεις
κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1696
—1699· τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑπ' ἀριθ. 1421,
ἣν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν.

Ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ κατόψει τοῦ ναοῦ τούτου λόγου
ἄξιον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ ἐξωτερικῶς οὐδόλως ὑπο-
δείκνυται, ἐνῶ ἐσωτερικῶς, κατὰ πρωτότυπον ὅλως ἀρ-
χιτεκτονικὴν διάθεσιν, χύστηρῶς φυλάσσεται καὶ καθορίζεται,
ὥς ἐν τῇ δημοσιευομένῃ κατόψει καταφαίνεται.

Ἀπασα ἡ στέγη τοῦ ναοῦ λίαν γραφικῶς, πρὸς μεγίστην
ὁμῶς τοῦ ναοῦ βλάβην, ἐστὶ κεκαλυμμένη διὰ παχυτάτου
στρώματος χόρτου πολυτριχίου, (ἰδὲ ἐν τῷ Μουσείῳ φωτογρ.
ἀπότυπ. ὑπ' ἀριθ. 1696—1699).

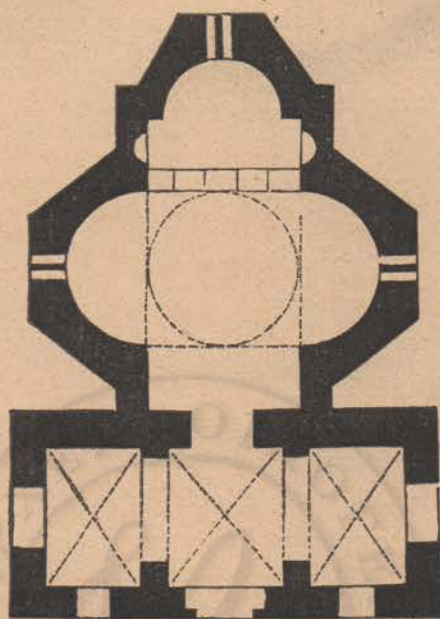
ΙΓ'. Ὁ παρὰ τὸ Ρίον Ναὸς τοῦ ἀγίου Νικολάου

Ἐν τῷ παρὰ τὸ Ρίον χωρίῳ τοῦ ἀγίου Βασιλείου εἰς θέ-
σιν Πλατάνι, τῇ 12 Ἰουλίου ἐθαυμάσαμεν ὡραίαν Βυζαν-
τιακὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου, πλήρη λόγου ἀξίων
κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων¹.

Τὴν ὑπ' ἀριθ. 1430 ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ναοῦ τούτου κά-
τοψιν ὡς ἄριστον ἔργον καλλιτεχνικῆς χριστιανικῆς συναι-
σθήσεως δημοσιεύομεν ἐνταῦθα².

1. Τὰς διαφόρους τοῦ ναοῦ τούτου φωτογραφικὰς ἀπόψεις κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ
κώδικι τῷ 1893 ὑπ' ἀριθ. 1811—1817.

2. Τὴν διὰ χρωμάτων κεραμοπλαστικὴν τοῦ ναοῦ τούτου διακόσμησιν, ἰδὲ ἐν
τῷ ὑπ' ἀριθ. 1449 ἀρχιτεκτονικῷ σχεδιογράμματι τοῦ Μουσείου, ὅπερ ὁ μηχανι-
κὸς κ. Θ. Διαμαντόπουλος χάριν τοῦ Μουσείου ἡμῶν τῇ 7 Αὐγούστου 1892 ἐξε-
πόνησεν.

Ὁ ἐν Πλατάνι παρὰ τὸ Ῥίον Ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου

Ἐν ταύτῃ ὁ κυρίως ναὸς ἀποτελεῖ τὸ κύριον σχῆμα τοῦ Σταυροῦ, ὅστις ἐσωτερικῶς ἀποτελεῖ σχῆμα κυκλικόν, ἐξωτερικῶς δὲ σχῆμα πολυγωνικόν, στηριζόμενος ἐπὶ ἀναλόγου βάσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν Νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας. Ἐκαστος δὲ μῦξ ἐξωτερικῶς φέρει τρεῖς πλευράς, ἐπομένως τρεῖς μῦακες ἀνὰ τρεῖς πλευράς ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ **ἐννέα** πλευράς· ἐὰν δὲ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν μυστικισμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἣν οὐδὲν ἰδρύετο ἢ ἐτίθετο ἄνευ μυστικοῦ συμβολικοῦ τινος λόγου, ὁ ἀριθμὸς οὗτος 9, νομίζομεν, ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν μυστικὸν ἀριθμὸν τῶν 9 ταγμάτων τῆς Οὐρανίου Ἱεραρχίας, πρὸς ἣν διὰ τοῦ ἐπὶ γῆς ναοῦ ἀναγόμεθα. Ὁ νάρθηξ δὲ τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ὡς εἰπομεν, τοῦ Σταυρικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου οἰκοδομήματος.

ΙΔ'. Ναύπακτος

Ἐν Ναυπάκτῳ, ἐν κιβωτίῳ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος
υὑπάρχοντος, εὑρομεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1397 χρυσοκέντητον ιδ'—
ιε' αἰῶνος ἐπιτραχήλιον, ἐφ' οὗ διεσώθησαν τὸ Βυζαντιακὸν
τρίμορφον, οἱ Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς, ὁ ἅγιος
Νικόλαος καὶ Κύριλλος. Λόγου ἄξιον ὅτι τὰ ἐπὶ
τοῦ ἐπιτραχήλιου τούτου κοσμήματα ἀποτελοῦ-
σιν ἄνθη ὅμοια πρὸς κρίνα (fleurs de lis) τῶν
οἰκοσήμεων τῶν Γάλλων Δουκῶν, καὶ σχήματα
ὁμοιάζοντα πρὸς τὸ σύμβολον τοῦ ἱεροῦ πυρὸς,
τὸ καλούμενον *svastika*.

ΙΕ'. Στεφάνι

Τῇ 7 Αὐγούστου 1892 μετὰ τοῦ ἐκ Χιλιομοδίου φίλου
ιατροῦ Π. Ρῶτα ἐπεσκέφθημεν τὸ χωρίον Στεφάνι τὸ παρὰ
τὰς Κλεωνᾶς κείμενον, ἐν ᾧ, ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ τῆς Κοι-
μήσεως τῆς Θεοτόκου (ναὸς σταυρεπίστεγος, μονόκογχος),
ἐπὶ ἀρχαιοτέρων ἀγιογραφιῶν εὑρομεν λόγου ἁξίας ἀγιογρα-
φίας τοῦ 1692, ἔργα τοῦ ἐν τῷ ναῷ ἐφημερίου Ἰωάννου
Ρίτζη· ἄνω δὲ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ τούτου ἀνέγνωμεν τὴν
ἐπιγραφὴν ταύτην.

† ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΤΟΡΙΘΗ
Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ
ΣΕΗΤΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ
ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ
ΑΕΣΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΟΠΟΥ ΤΕ
ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ
ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙ-
ΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ

ΤΩ ΧΩΡΙΩ ΤΟΥΤΩ ΕΙΣ ΨΥΧΙΚΗΝ ΑΥΤΩΝ ΣΩΤΗΡΙΑΝ
 ΚΑΙ ΕΙΣ ΜΝΟ (οὕτως)
 ΜΟΣΥΝΟΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ
 ΤΟΥ ΠΑΝ
 ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΟ-
 ΤΑΡΑ ΕΝ ΕΤΕΙ ΔΧ΄Δ' (=1694) ΙΝΔ Β'.

† Ἡ παροῦσα ἱστορία γέγονεν ὑπὸ χειρὸς Ἰω-
 ἀννου ἱερέως Ρίτζη τοῦ καὶ ἐφημερίου ἐν αὐτῷ
 ἔτει¹. (ἐν μιᾷ σειρᾷ)

Ἐν δὲ τῷ νεκροταφείῳ τοῦ χωρίου τούτου, μονοκόγχῳ
 μικρῷ ναδίῳ τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἐπὶ ἀγιογραφιῶν, αἵτι-
 νες καλύπτουσιν ἐτέρας αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης ἀγι-
 ογραφίας ις' — ιζ' αἰῶνος ἀνέγνωμεν πολλὰς δι' ἀκίδος
 κεχραγμμένας ἐπιγραφὰς (grafito), ὧν μνείας ἄξιαι διὰ τὰς
 ἐν αὐταῖς ἱστορικὰς πληροφορίας εἰσὶν αἱ ἐξῆς:

1686 ἐμὴν ἀγούσου 16

ἐπιρε

ο Βενεκιανος

το ἀναπ.λι

καὶ ἀμέσως ὑπ' αὐτὸ

1715 ἀλοναρίον [=Ἰουλίον] 4 ἡ

μερα σαβατο ἐπηρε

ο τουρκος το ἀνάπ.λη

1. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ἣν ἤθελον καταστρέφει οἱ ἐκεῖ ἐπίτροποι πρὸς εὐρυ-
 σιν τῆς ἀρχαίας μικρᾶς θύρας τοῦ ναοῦ, διέσωσεν ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ σοφὸς ἐν
 Ἱεράρχαις Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου Κορίνθου Κύριος Σωκράτης
 Κολιάτσος, οὐ μόνον αὐστηρῶς ἀπαγορεύσας τοῦτο, ἀλλὰ καὶ θερμῶς συστήσας τὴν
 προσοχὴν καὶ διάσωσιν τῶν πολυτίμων Βυζ. ἀγιογραφιῶν τοῦ πολιοῦ τούτου ναοῦ.

ο Βεζίρις ἔρθε ἀτός του κε ε
πίρε τον μορέαν ὅλονε

1723 Ἀπριλίον
25
χιονι

1732 Ἰανουαρήου α ἑκα;
ρδα;
ιερόθικα; εγω ο Παπα
Ἰωάννης

ἀπέθαναν πολλή ανθρωπι
εις ολων τον Κοσμον απο ἀνάγκη
1733 Ιωαννης ΑΓΓ [=Αύγουστον]
εγραψα

1814 Ἐνμηρί απριλιου
21 εριξε χιόνι 50 ξεφάνι
έβασαξε ὑμέρες δύο
καγὼ ἀναγνώσης.....
.....παπαθανασίου.

Ὑπὸ τὴν εἰκόνα δὲ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκομεν

* Ἄγιε Νικόλαε πρέσβεθε
τῶν δούλων σου
Νεωφητου Ιερο
μοναχου καὶ κα
θιγουμενου της
Φανερομενης.

ὑπὸ τὴν εἰκόνα δε τῆς Δευτέρας παρουσίας ἐντὸς 8 κύκλων περιεχόντων συμβολικῶς τὰς τιμωρίας τῆς κολάσεως, ἀναγινώσκουμεν τάδε:

ὁ βρυγμὸς
τῶν ὀδόντων

τὸ πῦρ τὸ
ἄσβεστον

ὁ σκώληξ ὁ
ἀκοίμητος

ὁ βόμβορος
βρόμης

τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον

ὁ Τάρταρος

τὰ καταχθόνια

Ἡ Γέενα τοῦ
πυρός

ΙΓ'. Μονὴ ἁγίου Δημητρίου

Ἐν τῇ παρὰ τὸ Στεφάνι Μονῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, πλὴν τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ἀντιμνησίῳ χρονολογίας 1733, οὐδὲν ἕτερον εὑρομεν λόγου ἄξιον, διότι ὁ ναὸς ταύτης ἐστὶ νέον οἰκοδόμημα, ἀνάξιον λόγου· αἱ δὲ ἐν αὐτῷ εἰκόνες, νεώτατα ἔργα, οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀξίαν ἔχουσαι.

ΙΖ. Ταξιάρχαι παρὰ τὸ Στεφάνι

Τοῦναντίον ἐν τῷ ἐγγύς παρὰ τὴν Μονὴν ταύτην σταυρεπιστέγῳ καὶ μονοκόγχῳ ναιδίῳ τοῦ Ταξιάρχου, εὑρομεν αὐστηρᾶς καὶ μᾶλλον καλῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ἁγι-

ογραφίας τοῦ 1565, ἔργα Θεοδοσίου τοῦ Κακαβά, ὡς δη-
λοῦται ἐκ τῆς ἄνω τῆς ὥραιας Πύλης τοῦ ναοῦ ἐφ' ὕψους
(ἀνορθογράφου) ἐπιγραφῆς ταύτης.

† ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΓΗΣ ΚΑΙ ΗΣΤΟΡΙΘΗ Ο
ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΜΕΓΙΣΤΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΔΙΑ ΣΥΝ-
ΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΚΟΠΟΥ ΤΟΥ ΟΣΙΟΤΑΤΟΥ ΕΝ Ι
ΕΡΟΜΟΝΑΧΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΕΙΣ ΨΥΧΙΚΗΝ ΣΩ-
ΤΗΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΟΥ
ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΖΟΓ' [=1565] ΙΝΔ. Η' ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑ-
ΡΙΟΥ ΙΗ'.

† Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΤΟΙΝΥΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΓΟΝΕΝ ΠΑΡ'
ΕΜΟΥ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΚΑΒΑ
ΤΑΧΑ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΟΥ.
ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ ΒΡΕΤΟΥ ΑΜΑ ΣΥΜΒΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΟΥ.

ΙΗ'. Ἀγιονόρι

Ἐν Ἀγιονόρι¹ Κλεωνῶν ἐπεσκέφθημεν τὴν ἐνοριακὴν
ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου πλήρη ἀγιογρα-
φιῶν ιε'—ις' αἰῶνος, ἃς βαρβάρως οἱ ἐκεῖ τῷ 1873 διὰ
νέων ἐπισκευῶν ἠσχήμισαν· ὡσαύτως δ' ἐπισκέφθημεν καὶ
τὰς περὶ τὸ φρούριον πολλὰς ἡρειπωμένας ἐκκλησίας· ἐν
μιᾷ δὲ τούτων τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεύρομεν λόγου ἄξιον ὄρει-

1. Κατὰ τινες μὲν ΑΓΙΟΝΟΡΙ, ὡς περιέχον πολλὰς ἐκκλησίας ὡς τὸ Ἀγιον
Ὅρος, κατ' ἄλλους δὲ οὐχὶ Ἀγιονόρι, ἀλλ' ΑΓΙΟΝΕΡΙ, ἐκ τοῦ ἁγίου νεροῦ,
ὅπερ ὑπῆρχε ποτε ἐν τῷ ὑπὸ τὸ χωρίον ναιδίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅπερ ἔθεω-
ρεῖτο ὡς ἁγίασμα καὶ ἰδίως ἱαματικὸν κατὰ τῶν βδελλῶν. Τὰς πληροφορίας ταύ-
τας ἔδωκεν ἡμῖν ὁ καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν ταύτην διατελὼν ἱατρός κ. Π. Ρώ-
τας, ὅστις λίαν εὐγενῶς καὶ φιλικῶς συνώδευσεν ἡμᾶς ἀνά πᾶσαν τὴν περὶ τὰς
Κλεωνᾶς περιοδεῖαν ἡμῶν.

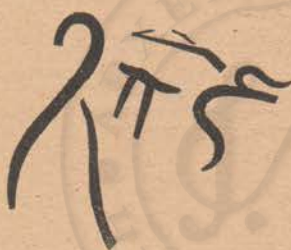
χάλκινον Σταυρόν, ὃν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1396 κατεχωρίσαμεν.

16'. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Πεντέλης

Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐδόθη ἡμῖν τὸ παρατιθέμενον σχῆμα ὡς πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ὑπαρχούσης εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ νεκροταφείου τῆς Μονῆς Πεντέλης, ἣν οὕτως ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ 1889, ἐν

τῇ περὶ Δαφνίου μονογραφίᾳ ἡμῶν (σ. 7.) καὶ ἐδημοσιεύσαμεν, καὶ ἦν ὀρθῶς ἡμεῖς ἀνέγνωμεν $\Gamma\Pi\Gamma=6086$ · ἀλλ' ὁ κ.

Καμπούρογλους ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (σελ. 221) τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν δημοσιεύει κατὰ τὸ δεῦτερον σχῆμα, ἣν ὀρθῶς ὡσαύτως ἀνέγνω $Z\Pi\Gamma=7086$. Διὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην διαφορὰν τῇ 14 Σεπτεμβρίου ἐπεσκέφθημεν τὴν Μονὴν

Πεντέλης ὅπως ἰδῶμεν, ἂν ἀληθῶς, ἡ ἄνω τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ἐκεῖ νεκροταφείου ἐπιγραφὴ εἶναι $\Gamma\Pi\Gamma$, ὡς ἡμεῖς ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν δημοσιεύομεν, (σελ. 7) ἢ $Z\Pi\Gamma$. ὡς ὁ κ. Καμπούρογλους ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (σελ. 221) δημοσιεύει. Ὡς δὲ ἐγράψαμεν ἐν τῷ «Ἄστει», ἔχει δίκαιον ὁ κ. Καμπούρογλους, διότι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη πανομοιομόρφως ἔχει $Z\Pi\Gamma$. ἤτοι 7086, καὶ οὐχὶ 6089, ὡς ἡμεῖς γράφομεν Δαφν. 7). Τούτων ὅμως οὕτως ἐχόντων, ἀγνοοῦμεν διατί καὶ μετὰ ταῦτα ὁ κ. Καμπούρογλους ἐπανειλημμένως, ἐν μὲν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (σελ. 221) γράφει ὅτι ἡμεῖς ἐξελάβομεν τὸ Z ὡς Γ, ἐν δὲ τῷ «Ἄστει» (ἀριθ. 661) πάλιν ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡμεῖς ἐπλανήθημεν κατὰ 1000 ἔτη, ἀφοῦ

πρὸ πολλοῦ ἤδη καὶ ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν (σελ. 7), καὶ ἐν τῷ «Ἄστει» (ἀριθ. 660), ἐδημοσιεύσαμεν ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τῆς δοθείσης ἡμῖν ἐπιγραφῆς.

Κ'. Μορὴ Νταοῦ (Ταῶ) Πεντέλης

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπεσκέφθημεν καὶ τὸν ναὸν τῆς νῦν ἡρειπωμένης Μονῆς τῆς Νταοῦ (Ταῶ) Πεντέλης, ὅστις ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν φήμην αὐτοῦ ἐστὶν ἐν τῶν ιδιορρύθμων ἐν Ἑλλάδι οἰκοδομημάτων τῆς Χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς τέχνης. Ὁ ναὸς οὗτος σώζει Χριστιανικὸν κιονόκρανον ζ'—η' αἰῶνος, ἐνῶ τὸ ὑπάρχον οἰκοδόμημα τοῦ ναοῦ καθ' ἡμᾶς εἶναι μεταγενέστερον ἔργον ιδ'—ιε' αἰῶνος, ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἐκεῖ προὔπηρχε πολλῷ τοῦ νῦν ἀρχαιότερος ναὸς, εἰς ὃν φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ἀνῆκον καὶ τὰ νῦν ὑπάρχοντα, ἀντὶ εἰκονοστασίου, ἱερὰ διάπτυλα καὶ θωράκια μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν κοσμήτου, (φωτογραφίαν τούτων ἰδὲ ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1824). Τὰ μετὰ Σταυρῶν δὲ ἀνθοστεφῇ κιονόκρανα τῆς ὠραίης Πύλης συνίστανται ἐκ πορφυροῦ κροκαλοπαγοῦς λίθου.

Ὁ ναὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς τὸν κάτω ναὸν καὶ τὴν ἄνω τούτου γυναικωνίτιδα διαθέουσιν μέχρις ἐπάνω καὶ τῆς ἱερᾶς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ. Ἐν συνόλῳ δὲ, μετὰ τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐν τῷ ναῷ τούτῳ εὔρηνται **ἐπτὰ** παρεκκλήσια τὰ ἐξῆς:

1. Ὁ κυρίως ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος.
2. Ἡ Πρόθεσις.
3. Τὸ Διακονικόν.
4. Παρεκκλήσιον ἐν τῷ Νάρθηκι.
5. Ἅτερον ἄνω τοῦ Νάρθηκος ἐπὶ τῆς Γυναικωνίτιδος, ἐφ' ἧς παρετηρήσαμεν καὶ ἐντετοιχισμένον μαρμάρινον δοχεῖον, πιθανῶς νιπτῆρα, ὕψ. 0,40 διαμέτρου 0,25 καὶ πάρχους 0,5

6. Ἔτερον ἄνω τῆς Προθέσεως, καὶ

7. Ἔτερον ἄνω τοῦ Διακονικοῦ.

Ἐν τῷ Νάρθηκι εὑρηται Πύργος, φέρων δύο ὀροφάς δι' ὧν σχηματίζεται ἀσφαλὴς ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἀπαραίτητος καὶ ἀναγκαιοτάτη κρυψώνα.

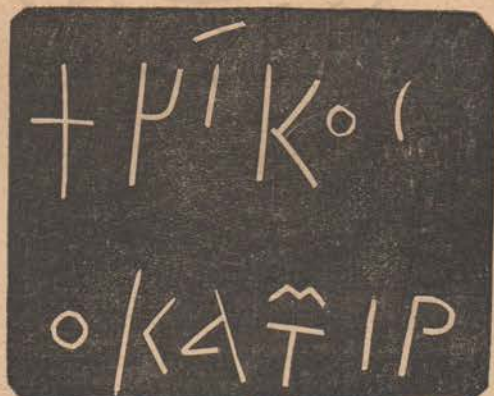
Ὁ θόλος ἔχει 7 θυρίδας ἀνίσους, ὧν αἱ δύο πρὸς Δ. εἰσὶν ἐγγὺς ἀλλήλων.

Ἐξῶθεν δὲ τοῦ ναοῦ ἐν τῇ ΒΑ αὐτοῦ γωνίᾳ, ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου μῆκ. 0,97 καὶ π. 0,31 εὑρηται ἐγγεγλυμμένα τὰ γράμματα ταῦτα

Ὁ κτέσ[ας] τ[η]ν τ[οιαυ]τ[ην] Ἀμὴν [ς]

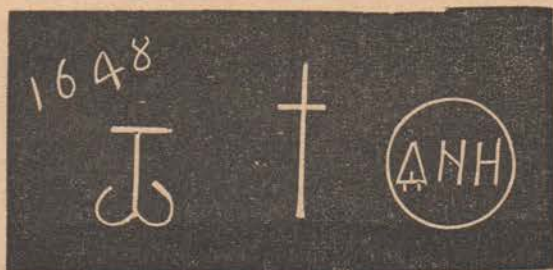
Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ ἐπὶ λίθου ἐντετοιχισμένου εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ εἰσὶ ἐγγεγλυμμένα τὰ γράμματα ταῦτα

† Νικ|ολα|ος ὁ Καματιρ|ός|ς

Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τὴν ὀρθὴν σημασίαν ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀγνοοῦμεν.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς αὐλαίας θύρας εὑρηται ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη

Περὶ τοῦ πρώτου μονογράμματος ταύτης Τ καὶ Ω ὁ κ. Καμπούρογλου ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (Β'. σ. 232) γράφει ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ σύμβολον τῆς Μονῆς ἐρμηνευόμενον, «(Μονὴ) Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Παντοκράτορος» ὅτι τὸ μὲν Τ παριστᾷ τὸ σταυρικὸν πάθος καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸ δὲ Ω παριστᾷ αὐτὸν ὡς Παντοκράτορα», καὶ ὅτι ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μονογράμματος τούτου ΤΩ προῆλθε τὸ ὄνομα ΤΑΩ (Β'. σ. 232). Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου μονογράμματος λέγει ὅτι τοῦτο «φαίνεται μᾶλλον ὅτι εἶνε ΖΝΗ, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 1550» (Α'. σ. 381).

Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν· (Ἄστν ἀριθ. 660).

α) Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μονόγραμμα.

1. Ὅτι τὸ μονόγραμμα τοῦτο οὐδόλως σημαίνει «(Μονὴ) Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Παντοκράτορος».

2. Ὅτι τὸ Τ οὐδόλως παριστᾷ «τὸ Σταυρικὸν πάθος καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν»· ὅτι τὸ Τ εἶναι Αἰγυπτιακὸς τύπος τοῦ Σταυροῦ, ἀναφερόμενος εἰς τὸ «Ταῦ» τοῦ προφήτου Ἰεζικιήλ (Θ'), ὅπερ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καλεῖ «Κυριακοῦ σημείου τύπον» Στρώμ. VI. II. καὶ ὅτι τότε μόνον ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ Σταυρικὸν πάθος, ὡς ἡμεῖς ἀναφέρομεν

(Δαφν. 11), όταν ἐπ' αὐτοῦ τίθεται τὸ Χ κατὰ τὸν τύπον τοῦ παρόντος σχήματος

= Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ (= Χ × Τ)

Ἄλλως τὸ Τ μόνον, οὔτε τὸ Σταυρικὸν πάθος σημαίνει, οὔτε τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλ' ἀπλῶς, ὡς εἵπομεν, ἓνα τῶν τύπων τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

3. Ὅτι τὸ Ω ποτὲ ἐν τῇ συμβολικῇ γλώσσῃ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας δὲν παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν ὡς Παντοκράτορα, ἀλλὰ μόνον μετὰ τοῦ Α τὸ Ω συνδυαζόμενον, ἥτοι τὸ Α καὶ τὸ Ω ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ σημαίνει ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος (Ἀποκ. κ' 8.11), καὶ

4. Πῶς εἶναι δυνατόν ἐκ τοῦ μονογράμματος τούτου νὰ προῆλθε τὸ ὄνομα τῆς Μονῆς (Μονὴ Ταῶ, ὡς γράφει ὁ κ. Καμπούρογλους Α'. σ. 232) ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος κ. Καμπούρογλους, ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι (232), δέχεται ὅτι ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῆς Μονῆς προῆλθε τὸ ἀνωτέρω μονόγραμμα;

5) Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον μονόγραμμα· ὅτι τοῦτο οὐδόλως πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ὡς ἔτος ΖΝΗ (=1550) (Ἰστ. Καμπ. Α'. σ. 381), ἀφοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν σαφῶς φέρεται τὸ ἔτος 1648, ἀλλ' ὅτι τὸ μονόγραμμα τοῦτο, ἂν δὲν δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς κύριον ὄνομα, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μᾶλλον ὡς ΔΑΠΑΝΗ, ἐν τῷ πρώτῳ στοιχείῳ, περιεχομένων τῶν ἐξῆς τεσσάρων στοιχείων ΔΑΠΑ τῆς λέξεως ΔΑΠΑ]ΝΗ.

Καὶ νῦν δὲ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἐμμένοντες τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐξηγοῦμεν μᾶλλον

1648 Τὰ δαπάνη.

Εἰς ταῦτα πάντα ἀπήντησεν ὁ κ. Καμπούρογλους¹, τὸ μὲν λυπούμενος ὅτι οὐδεμίαν τῶν ἀνωτέρω, μετὰ ἔνδεκα ἄλλων παρατηρήσεων ἡμῶν, εὕρίσκει δικαίαν, τὸ δὲ ὅτι ὁ κ. Ζησίου ἀνέγνω ΖΝΗ' (=1550) καὶ οὐχὶ ὁ κ. Καμπούρογλους, ὅστις δὲν εἶδεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην («Ἄστν» ἀριθ. 661).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης· ἐκ διαφορῶν δ' ἀπόψεων τοῦ ναοῦ τούτου φωτογραφίας κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1778, 1779, 1798 καὶ 1824.

ΚΑ'. Ἅγιος Νικόλαος εἰς τὰ Καλήσια

Ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Μονῆς Νταοῦ—Πεντέλης ἐπεσκέφθημεν τὸν ἐφ' ὑψηλοῦ ἱστάμενον, εἰς θέσιν «Καλήσια» ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, μῆκ. 9,70 πλ. 6,06, ἐφ' οὗ εὕρομεν ἐξ ἀρχαιοτέρου Χριστιανικοῦ Ναοῦ ἐντετοιχισμένα κιονόκρανα ζ'—η' αἰῶνος φέροντα τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ὡσαύτως φωτογραφίας τοῦ ναοῦ κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1776 καὶ 1777.

ΚΒ'. Μονὴ Δαφνίου

Ἀρχιτεκτονική. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 1892, γενομένων ἐπισκευῶν τινων ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς Δαφνίου, καὶ νέου θόλου ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἐπ' αὐτοῦ τεθέντος, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9622 τῆς 9 Ἀπριλίου ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐνετάλημεν μετὰ τοῦ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλου καὶ Γ. Ζησίου, ὅπως γνωματεύσωμεν περὶ τῶν ἀπαι-

1. α' Ἄστν» ἀριθ. 661.

τουμένων καὶ δυνατῶν ἐργασιῶν, ἵνα προσλάβῃ ὁ ναὸς ὅσον ἔνεστι τὴν παλαιὰν αὐτοῦ μορφήν.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ, τῇ 25 Ἀπριλίου εἰς Μονὴν Δαφνίου μεταβάντες, τὴν δέουσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, διὰ τοῦ κ. Καμπούρογλου, ὑπεβάλομεν ἔκθεσιν. Καθ' ἡμᾶς μετὰ τὰς ἐπελθούσας ἐπιδιορθώσεις, δι' ὧν, στερεώτατα ὑποχρίσματα τῆς στέγης, ἀντικατέστησαν ἀσθενέστατα τοιαῦτα, (περὶ ὧν ἐν ἐκτάσει ἐν τῇ περὶ Μονῆς Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν τὰ δέοντα εἶπομεν σελ. 73), μετὰ τὴν καταστροφήν τῶν ἐπὶ τῆς στέγης κειμηλιαρχείων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀρχαίου κομποῦ θόλου διὰ τοῦ νῦν ὑπάρχοντος βαναυσουργικοῦ ὄγκου, οὐδὲν κόσμημα τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων διαφυλάξαντος, ἐκ νέων δὲ λίθων κτισθέντος, τῶν παλαιῶν καὶ ἐντέχνως ἐξεργασμένων λίθων, ὡς ἀχρήστων θεωρηθέντων καὶ οὐ, νεωτέρου θόλου, ἡ χονδροειδεστάτη μορφή, ὡς **μομφή** ἐπὶ τοῦ κεκαλλιστευμένου τούτου ναοῦ ἐπεκάθισε δίκην σφραγίδος τῆς ιδέας τοῦ καλοῦ τῶν συγχρόνων ἡμῶν· μετὰ ταῦτα πάντα, δι' ἡμᾶς, τὸ σεπτὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ὠρισμένως ΔΙΕΓΡΑΦΗ¹ τῶν ἱστορικῶν μνημείων τῆς Χριστιανικῆς Βυζαντικῆς ἀρχιότητος.

Ἀτυχῶς παρελθούσης ἀνεπιστρεπτὴ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης τῶν Χριστιανῶν προγόνων ἡμῶν, παρῆλθον καὶ παρέρχονται καὶ τὰ σεπτὰ ἔργα αὐτῶν!

Ψηφοθετήματα. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ψηφοθετήματα παρατηροῦμεν, ὅτι, μὲ ὅλην τὴν ἰκανότητα τοῦ Ἱταλοῦ ψηφοθέτου κ. NOVO, τοῦ προσκληθέντος ὅπως ἐπιθέσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ὡσαύτως Ἱταλοῦ κ. Novelli ἀποτοιχισθέντα ψηφοθετήματα, δι' οὓς λόγους ἐν τῇ «Ἑβδομάδι» (1884 σελ.

1. Καὶ ἐνῷ ταῦτα γράφομεν, βαρὺς στόνος ἐκφεύγει ἐκ τῶν μυγίων τῆς καρδίας ἡμῶν.

189. 193) καὶ ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν ἀνεφέρομεν (σελ. 65), οὐχ ἦττον ἐμμένομεν εἰς τὴν γνώμην, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐξεφράσαμεν, ὅτι αἱ ἐπιδιορθώσεις τῶν ψηφοθετημάτων ἔπρεπε νὰ γίνωσι διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐν Πανόρμῳ Σχολῆς τῶν ἀδελφῶν μουσειαστῶν Bonanno.

Κατὰ τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ κ. Novo, ἡ ἀποτοίχισις τῶν ψηφοθετημάτων ἤδη εἶναι ἔργον **ἀδύνατον!**

Μήπως τοῦλάχιστον ἐλήφθη πρόνοια νὰ μὴ ἀπομαρμαρῶθωσιν οὕτως εἰπεῖν καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν προκείμενα ψηφοθετήματα; Ἀγνοοῦμεν.

Ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ψηφοθετημάτων (σελ. 122), τὴν ὑπ' ἀριθ. 28 μουσειακὴν παράστασιν, ἕνεκα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ δυσδιακρίτου τῆς εἰκόνης, ἐξ ἧς μόλις Ἀγγέλός τις κατεφαίνετο ἔχων ἀκριδῶς τὴν στάσιν τοῦ ἐπὶ τοῦ μνήματος τὰς Μυροφόρους εὐαγγελιζομένου Ἀγγέλου, πρὸς δὲ καὶ ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτὴν ὑπαρχούσης παραστάσεως τῆς εἰς Ἀδου καθόδου τοῦ Κυρίου, ἐξελάδομεν ταύτην, τὴν ὑπὸ 28 καπνῷ κεκαλυμμένην εἰκόνα, ὡς παριστῶσαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἐν λευκοῖς ἐπὶ τοῦ τάφου καθεζομένου Ἀγγέλου καὶ εὐαγγελιζομένου τὰς Μυροφόρους, ὡς ἤδη τοιαύτας παραστάσεις πολλαχοῦ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν εὐρίσκομεν¹.

Τῶν Ἀγγλῶν ὁμοῦς σπουδαστῶν ἀρχιτεκτόνων κ. R. W. Schultz καὶ S. H. Barnslay παράπηγμα πρὸ τῆς εἰκόνης πηξάντων, καὶ καλῶς τὴν εἰκόνα ταύτην καθαρισάντων σαφῶς ἢ τε παράστασις κατεφάνη καὶ ἡ ἐπὶ ταύτης ἐπιγραφὴ «H TΩN ΜΑΓΩΝ ΠΡΟΚΥΝΗΣΙC».

Ἐν τῇ παραστάσει λοιπὸν ταύτῃ ὁ Ἀγγελος δὲν εὐαγ-

1. Δαφνί σελ. 122. σημ. 3.

γελίζεται τὰς Μυροφόρους, ἀλλ' ὁδηγεῖ τοὺς Μάγους εἰς προσκύνησιν τοῦ βρέφους Ἰησοῦ, κατὰ θεολογουμένην παράδοσιν τῶν Διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, ὅτι ὁ Ἀστήρ ὁ ὁδηγῆσας τοὺς Μάγους ἦν Ἄγγελος Κυρίου, καὶ ὡς ἤδη Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ 6' λόγῳ αὐτοῦ, ῥητῶς λέγει, ὅτι ὁ Ἀστήρ οὗτος ἦν Γαβριήλ ὁ Ἀρχάγγελος¹.

Ἐν ταύτῃ ἡ Θεοτόκος καθημένη ἐπὶ θρόνου, καὶ πατώσα ἐπὶ ὑποποδίου, ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς κρατεῖ τὸν παῖδα Ἰησοῦν εὐλογοῦντα τοὺς Μάγους, οὓς προπορευόμενος ὁδηγεῖ ὁ Ἀρχάγγελος, τῇ μὲν δεξιᾷ βαστάζων τὸ τῆς λειτουργικῆς διακονίας αὐτοῦ σύμβολον, τὸ σκῆπτρον, τῇ δὲ δεξιᾷ δεικνύων αὐτοῖς τὸ θεῖον βρέφος. Τῶν τριῶν Μάγων οἱ δύο ὑποκλινόμενοι προσφέρουσι τὰ δῶρα αὐτῶν, ὁ δὲ τρίτος ἐν μέσῳ τῶν δύο ἰστάμενος, τῇ δεξιᾷ δείκνυσι τὸν παῖδα Ἰησοῦν, οἷον εὐρίσκων τὸν ἀναζητούμενον γεννηθέντα Βασιλέα.

Ὁ τύπος οὗτος τῆς παραστάσεως τῆς προσκυνήσεως τῶν Μάγων ἐστὶν ἀρχαιοτάτος, οὗ τὰ πρῶτα ἱχνη ἤδη εὐρίσκομεν² εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐν ταῖς Κατακόμβαις τοῦ ἁγίου Καλλίστου ἐν Ρώμῃ.

Ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ, ἀνεπάφω σχεδὸν περιτωθείσῃ, ὑπάρχουσιν ἕξ ἐν ὄλῳ πρόσωπα.

Ἐξ ἀντιγράφου δὲ ὑδατογραφίας τῶν ἀνωτέρω Ἀγγλῶν σπουδαστῶν, ἡμεῖς ἐλάβομεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1521 ἐν τῷ κώδικι καταχωρισθὲν φωτογραφικὸν ἀπότυπον.

1. «Τὸν Ἰωσήφ οὗτος (ὁ Γαβριήλ) ἐκώλυσε τὴν Παρθένον ἐκβαλεῖν καὶ τοὺς Ποιμένας οὗτος περιεστράφας, χαρὰν μεγάλην εὐαγγελίσαστο ὁ καὶ εἰς Βηθλεὲμ ἐπὶ Περσίδος ἐν ΣΧΗΜΑΤΙ ΑΣΤΕΡΟΣ ΟΔΗΓΗΣΑΣ ΤΟΥΣ ΜΑΓΟΥΣ» (Ἰωσήφ Βρυεννίου εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν λόγ. 6'. Τόμ. Β. σελ. 155).

2. Ott. σελ. 180, 183 Kraus, ἐν λέξει Magier. σελ. 351. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὡσαύτως τύπον τὴν προσκύνησιν τῶν Μάγων εὐρομεν τῷ 1887 ἐν τῷ ἐν Σάμαρῃ ναφ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς πλησίον τῆς Καλογέρας, ἐν Ἀνδρούσῃ μεταξὺ Καλαμῶν καὶ Ἰθώμης.

Ὡσαύτως δὲ τῶν αὐτῶν Ἀγγλῶν σπουδαστῶν ἀρχιτεκτόνων καθαρισάντων τὴν ἐν τῇ συγγραφῇ ἡμῶν ὑπ' ἀρίθ. 4 μουσειακὴν παράστασιν τοῦ Νάρθηκος, σαφῶς ἐπ' αὐτῆς ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματα Ο ΝΕΙΠΤΗ[P] ἐξ οὗ δικαίως ἀπὸ τῆς σκοτείας ἐκείνης ἡμεῖς μίκν τῶν περισωθεισῶν κεφαλῶν ἐξελάβομεν ὡς τὴν τοῦ Πέτρου (Δαφνὶ σελ. 117).

Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ δὲ καὶ τινων ἄλλων μουσειακῶν παραστάσεων, ἐλπίζομεν ὅτι θέλομεν ἀναγνώσει καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς, ὡς τέως ἐπίσης ἐνεκα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ καπνοῦ δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀναγνώσωμεν.

Διὰ τῆς ἀποξέσεως δὲ τοῦ ἀσβεστώματος τοῦ κυρίως ναοῦ, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει ἀνευρέθησαν ἐφ' ὕγρασις [ὁ ἅγιος Βλ]άσιος, ὁ ἅγιος Ἰω. ὁ Πρόδρομος ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν δι' ἀκίδος χρονολογία 1640· ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ, ὁ ἅγιος Ἀνδρέας καὶ ὁ ἅγιος Σάββας καὶ ἡ δι' ἀκίδος χρονολογία 1725. Ὑπό τινα δὲ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἣν εἶδομεν ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κτιστοῦ προσκυνηταρίου, καὶ ἥτις νῦν διεφυλάχθη ἐν τῷ ναῷ ἀνέγνωμεν:

† Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Γεωργίου
Καβοδίστρια δοτόρου καὶ Ὁταβίου Θεο-
τόκη Γζούστου 1780.

Τοσαύτη σὺν τῷ Θείῳ Ὄνόματι ἡ ἐξ ἡμῶν ἐργασία τοῦ
λήξαντος ἔτους 1892.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ.

Γ. ΔΑΜΠΙΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ 1893.

Α

Κύριε Πρόεδρε,
Φίλοι ἐταῖροι.

Διὰ τῆς 14 Ἀπριλίου 1893, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀρ.
10,314 τῆς 26 Μαρτίου 1893 ἐγγράφου τοῦ
Ἑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τοῦ ὑπ'
ἀριθ. 490 τῆς 5 Ἀπριλίου 1893 ἐγγράφου τοῦ
Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας,
τὸ Μοῦσεον ἡμῶν ἐτοποθετήθη προσωρινῶς ἐν
τῷ Κεντρικῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ.

Χάρις ταῖς ἐνεργείαις ἀξιοτίμου συναδέλφου τοῦ κ. Βού-
ρου παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Κυβερνήσεως κ. Τρικούπη.

Εἰς κοινὴν θέαν παρεδόθη τοῦτο τῇ 8 Αὐγούστου 1893

ἡμέρᾳ Κυριακῇ¹.

Καθ' ὅλον τὸ λήξαν ἔτος εἰσῆλθον ἐν ὧν 146 ἀντικείμενα, καταγραφέντα ἐκ τῷ κώδικι ὑπὸ τοὺς ἀριθ. 1723—1867,

ἤτοι εἰσῆλθον·

τούτων προῆλθον·

Διάφορα ἀντικείμενα	29		
Χειρόγραφα	15	Ἐκ δωρεῶν	62
Ἐντυπα	18	Ἐξ ἀγορᾶς φωτογραφίας	9
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	5	Φροντίδι δὲ ἡμῶν φωτογραφίαι καὶ	
Φωτογραφικὰ ἀπότυπα διαφόρων ἀνὰ		ἄλλα ἀντικείμενα	75
τὸ Κράτος Χριστιανικῶν Μνημείων	79		
Τὸ ὅλον	146	Τὸ ὅλον	146

Ἐπισκέφθησαν δὲ τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον ἀπὸ τῆς 8 Αὐγούστου 1893, μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1893 τὸ ὅλον 2,055

ἤτοι τὸν Αὐγούστον	294
Σεπτέμβριον	326
Ὀκτώβριον	441
Νοέμβριον καὶ	604
Δεκέμβριον	390
ἐν ὧν	2055

Ἐπειδὴ δὲ διπλάσιος περίπου εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μὴ ἐγγραφομένων ἐν τῷ βιβλίῳ, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ὑπαλλήλων, ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς τῶν κατὰ τοὺς 5 τούτους μῆνας ἐπισκεφθέντων τὸ Μουσεῖον ἡμῶν ἀνέρχεται ὑπὲρ τὰς 4 χιλιάδας.

Δὲν ὑπερβάλλομεν δὲ ἂν εἴπωμεν ὅτι, ἀπὸ τῆς καταθέσεως τῶν ἱερῶν κειμηλίων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ καὶ οἱ ἐν γένει ἐπισκέπται τούτου ηὐξήθησαν σπουδαίως.

1. Ἰδὲ «Νέαν Ἐφημερίδα» 8 Αὐγούστου 1893.

Β'.

Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ λήξαν ἔτος ἐπεσκέφθημεν 30 περίπου τόπους:

Τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἡρειπωμένην Μονὴν τοῦ Ἀστερίου, τὴν παρὰ τὸ Γαλάτσι Ὡμορφή ἐκκλησιὰ, τὴν Χερσόνησον καὶ τῶν Ἰσθμῶν τῶν Μεθάνων, τὸν ὑπὸ τὸ χωρίον Κουνουπίτσα (Μεθάνων) ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὸν Πόρον, τὸ Βίδι (ἐπίνειον Δαμαλᾶ), τὴν Αἰγιναν, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, τὴν Ἀμαλιάδα, τὸν Πύργον, τὸ Κατάκωλον, τὴν Πύλον, τὴν Κυλλήνην, τὸν παρὰ τὴν Κυλλήνην ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου Ἀρχοῦδη, τὸ ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι χωρίον Κάστρο, τὴν Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, τὴν διαλελυμένην Μονὴν τῆς Ἐλεούσης παρὰ τὸ χωρίον Μυρτιά, τὸ Βαρθολομιό, τὰ Καβάσιλα, τὸν παρὰ τὸ Ῥίον ἅγιον Βασίλειον, τὸ Αἶγιον, τὸ Ευλόκαστρον, τὴν Συκιάν, τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Α'. Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Μονὴ Ἀστερίου

Τῇ 11 Ἀπριλίου ἀνήλθομεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἡρειπωμένην Μονὴν τοῦ Ἀστερίου, οἰκοδόμημα ιβ'—ιγ' αἰῶνος, ἣτις βεβαίως ἐτιμᾶτο εἰς τιμὴν τῶν Ἀρχαγγέλων ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἀρχιστρατῆγων, οἵτινες εἰκονίζονται εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς Μονῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῆς στέγης τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἀναγινώσκομεν:

† ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ

ἐξ οὗ δὴλον ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη ἦν Πατριαρχικῶ Σταυροπηγίῳ τετιμημένη.

Αἱ ἁγιογραφίαι τοῦ ναοῦ τούτου, ἄτυχῶς λίαν, φθαρεῖσαι, μᾶλλον ἐντέχνως διαφυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον αὐστηρὸν τύπον τῆς Χριστιανικῆς ἁγιογραφίας.

Ἐσωτερικῶς περὶ τὸν κυρίως ναὸν εἰς μέγεθος μικρότερον τοῦ φυσικοῦ γράφονται Ἅγιοι, Ὅσιοι, Ἀσκηταὶ καὶ Στρατιῶται, οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος συνομιλοῦντες, ὁ Προφήτης Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος, ἐν δὲ τῷ Νάρθηκι εἰκονίζονται Παραβολαὶ καὶ Θαύματα τοῦ Σωτῆρος καὶ βασανιστήρια τῶν ἁγίων Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ μύακος εἰκονίζεται ἡ Πλατυτέρα, μετ' αὐτὴν ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ μετ' αὐτὴν οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς ἐκκλησίας συλλειτουργοῦντες. Μνείας ἄξιον ὅτι ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς στέγης ἄνω τῆς ἁγίας Τραπεζῆς εἰκονίζεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δι' οὗ μυστικῶς ὑποδηλοῦται ἡ ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς ἐκκλησίας ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπὶ τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ἄνω τῆς θύρας ἀσθενῶς λίαν καὶ ὀσημέραι διαρρέουσα περιεσώθη ἐφ' ὕγρασις μεγάλη εἰκὼν τῆς Σταυρώσεως τοῦ Κυρίου, λόγου ἁξία διὰ τὴν ἀρχαῖκὴν πολὺπλοκον αὐτῆς σύνθεσιν καὶ διάθεσιν.

Ἐπὶ τῶν ἁγιογραφιῶν τοῦ Νάρθηκος εὗρηνται πολλαὶ δι' ἀκίδος ἐπιγραφαί, ὥς

«1667 [Σεπτεμβρίου;] 13 ἐβαπτίστι ἰδὸς
Δημητρίου Μαργέτη ὀνόματι Σταῦρος».

καὶ ἄλλαι φέρουσαι χρονολογίας

1646 1655 καὶ 1671.

Ἐν τῷ ἐστιχτορίῳ τῆς Μονῆς ἀξιόλογοι διεσώθησαν ἀγιο-
γραφίαι τοῦ 1589 ἔχουσαι τὴν ἀκόλουθον διάθεσιν

1							
7	5	3	2	4	6	8	
				13			
11				10	12		

1. Ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

2. Ἐν τῷ μύακι «ΜΗΡ ΘΟΥ ἡ Κυρία τῶν ἀγγέλων». ἐκατέρωθι δὲ ταύτης, δεξιᾷ ὁ Ἀρχάγγελος Μ[ιχαήλ], ἀριστερᾷ δὲ ὁ Ἀρχάγγελος Γ[αβριήλ].

3. Ὁ Μωϋσῆς λέγων «Ἐγὼ βάτον σε ἀκατάφλεκτον εἶ-
δον καὶ πλάκα γεγραμμένη[ν]».

4. Ὁ Ἀαρὼν λέγων «Ἐγὼ δὲ ραῦθον βλαστήσασαν ἄν-
θος Χριστὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης».

5. { Θυρίδες.

6. {

7. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

8. Ὁ ἅγιος Κοσμάς.

9. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος.

10. Ὁ ἅγιος Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης λέγων: «Ἀδελφοί τὰς . . . Χριστοῦ μελέτη ἐστὶ διάκρισις, ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ κατὰ Θεὸν ὑπακοή».

11. Ὁ ἅγιος Στέφανος.

12. Ὁ ἅγιος Λαυρέντιος.

13. Ἀνγκινώσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην

† Ἀδε γένηται εὐχή καὶ σφραγία . .
 ἡ τράπεζα εὐλογῶν τὰ παρατιθέμενα.
 ἡμῶν καὶ κατ Διὰ τοῦτο οὖν μετὰ φόβου
 ἐσθίετε καὶ πίνετε τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.
 πάντα οὖν τὰ χρ[ειώδη] ρὶ γὰρ καὶ ἄρτον
 οὐράνιον ἐσθίο[μεν] ὡς γὰρ τὸ
 σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμ[ῶν] τὰ τὴν
 ἀξίαν τῶν δεχομένων ἃ τὸ
 ἀντάξιον[;] τῶν δεχομένων.
 πάση σιωπῇ καὶ εὐχῇ νοερεῖ αὐ
 τῆς δὲ τραπέζης τελεσθείσης καὶ τῆς εὐχῆς γενο[μένης] .
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν. θε
 τῷ Κυρίῳ ἐνὸς ἐκάστου ἐργασίας. Τὸ λοιπὸν ἀδε[λφοί] .
 ἐν σιωπῇ καὶ πάσῃ ἡσυχίᾳ καὶ φόβῳ [Θεοῦ] ἐαυ
 γελῶντας, ἀλλὰ πάντα ἀποδέχεσθε εὐκαρδίως
 ἐγγραφὴ ἐν ἔτει ς'ηςϥ [1589]† εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.. Ἀπ'.

Φωτογραφικὰς ἀπόψεις τοῦ ναοῦ ὑπ' ἡμῶν ληφθεὶσας κατεχωρίσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1782 καὶ 1783· ἤτοι τῆς κόγχης ὑπ' ἀριθ. 1785· τῆς δὲ ὑπεράνω τῆς θύρας Σταυρώσεως ὑπ' ἀριθ. 1784. Ὡσαύτως δὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ναοῦ κάτοφιν μετὰ τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς καὶ τῶν κελλίων αὐτῆς ὑπ' ἀριθ. 1848.

Ὡσαύτως δ' ἐκ τῆς Μονῆς Ἀστερίου ἐκ τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ ἐλήφθη ἄλλοτε καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 346 πωρὶνὴ ὑδροχόη.

Β'. "Ωμορφ' Ἐκκλησιὰ

Τῇ 18 Ἀπριλίου ἐπισκέφθημεν τὴν πλησίον τῶν Πατησίων καὶ Γαλάτσι κειμένην «"Ωμορφ' Ἐκκλησιὰ», ἐξ ἧς τὰς διαφόρους φωτογραφίας ὑφ' ἡμῶν ληφθείσας μετὰ τῆς φωτογραφίας τοῦ Παντοκράτορος κατεχωρίσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1786—1791, τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν αὐτῆς κάτοψιν ὑπ' ἀριθ. 1849.

Λόγου ἄξια τὰ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐντετοιχισμένα ἀρχαίας Χριστιανικῆς τέχνης ἐπὶ μαρμάρου κοσμήματα, καὶ τὸ παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον δυτικῆς τέχνης παρεκκλήσιον, φέρον δύο φραγγικὰ σταυροθόλια.

Ἡ κόγχη τοῦ Ναοῦ τούτου εἶναι **ἰδιαζούσης προσοχῆς ἔργον**, τὸ μὲν διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν τῶν ἀγιογραφιῶν ἐκτέλεσιν, τὸ δὲ διὰ τὴν μετὰ βαθυτάτου μυστικοῦ θεολογικοῦ συναισθήματος διάταξιν καὶ παράστασιν τῶν ἀγιογραφιῶν ταύτης· διότι μετὰ τὴν Πλατυτέραν, ἀντὶ τῆς συνήθους παραστάσεως τῆς θείας λειτουργίας, ἣ τῆς ἱερᾶς μεταλήψεως, κατὰ πρότυπον ὅλως τρόπον εἰκονίζεται ὁ λεγόμενος Ἰησοῦς τοῦ Πανσελήνου, ἥτοι ἐπὶ τραπέζης ἐρυθρῇ ὑφάσματι κεκαλυμμένης, παρίσταται ἡπλωμένος τριετής (Ἑρμ. τῶν ζωγρ. σ. 254) ὁ παῖς Ἰησοῦς, ὡς οὗτος εἰκονίζεται ἔσωθεν εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Νάρθηκος τοῦ ἐν ἀγίῳ Ὁρει Πρωτάτου τῶν Καρυῶν¹· ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ ἐν τῇ κόγχῃ ταύτῃ τῆς "Ωμορ-

1. Εἰκόνα τούτου μετὰ ἀξιολόγου διατριβῆς τοῦ κ. Σ. Λάμπρου, ἰδὲ ἐν δὲ τῷ περιοδικῷ τοῦ Παρνασσοῦ (Τόμ. Ε'. 1881). Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν δὲ τῶν ζωγράφων πάντοτε ὁ Ἰησοῦς οὗτος δεῖν νὰ εἰκονίζεται εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ.

«Ὑπὲρ τὴν πύλιν δὲ τοῦ ναοῦ, εἰκόνισον τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἐν ἡλικίᾳ βρέφους τριετοῦς κοιμώμενον...» (ἔκδ. 1853. σελ. 254), ἐπομένως εἶναι ἐξαιρέσις τοῦ κανόνος τούτου ἡ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ κόγχῃ ἀπεικόνισις τούτου, ὡς καὶ ἐν τῷ πρό τῆς Μονῆς Καισαριανῆς μετοχίῳ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, ὁ Ἰησοῦς ὡς παῖς κοιμώμενος ὑπέρκειται τῆς κόγχης.

φης ἐκκλησιᾶς, γονυκλινεῖς δύο Ἄγγελοι τρόμφ αὐτὸν λιτανεύουσιν.

Υπὸ τὴν παράστασιν ταύτην παρίσταται ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ Βασίλειος τὴν ἱερὰν τοῦ ἁγίου ἄρτου μετουσίωσιν τελειουργοῦντες, ἐπὶ τοῦ δισκαρίου, (ἀντὶ τοῦ ἁγίου ἄρτου), ἡπλωμένου ὑπάρχοντος ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ.

1		
3	2	4
5	9	
	7 8	6

Ἴδου δὲ ὡς ἔχει ἡ διάθεσις τῆς πολυτίμου καὶ βαθύ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐξεγερούσης ἀρχαιοτάτης ἱερᾶς κόγχης ταύτης, ἥς ἀτυχῶς αἰπλεῖται τῶν γραφῶν διερρύησαν καὶ διαρρέουσιν.

1. [Ἡ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν]. Ἀτυχῶς ἐντελῶς κατεστραμένη.

2. Τὸ τριετὲς βρέφος Ἰησοῦς.

3. 4. Ἄγγελοι λιτανεύοντες.

5. [Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος] εὐλογῶν τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ λέγων «**καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου**».

6. [Ὁ Μέγας Βασίλειος] εὐλογῶν τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ λέγων «**τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου**».

7. Ὁ ἅγιος Ἄρτος ἐν μορφῇ παιδίου ἡμικεκαλυμμένου ἐν τῷ ἱερῷ δισκαρίῳ.

8. Τὸ ἅγιον Ποτήριον κεκαλυμμένον δι' ἐρυθροῦ καλύμματος. Ἀμφότερα δὲ 7 καὶ 8 κεῖνται ὑπὸ ἱερὸν κιβώριον, ἐξ οὗ εἰκονίζεται ἐξηρτημένη κανδήλα.

9. Δίθυρον.

Ἔνεκα δὲ τοῦ μικροῦ χώρου τῆς κόγχης, ἐπὶ τῶν πλαγίων θυρῶν τοῦ διακονικοῦ καὶ τῆς Προθέσεως συμπάριστανται καὶ ἕτεροι τῶν Μεγάλων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας, συλλειτουργοῦντες τοῖς ἄνω Ἱεράρχαις· ἐπὶ τῶν πλαγίων δὲ τοίχων τῆς κόγχης, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ εἰκονίζεται τὸ « **Λάβετε φάγετε** », ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ τὸ « **Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες** ».

Πρωτότυπος δὲ καὶ θαυμασία ἐν τῇ θρησκευτικῇ ιδιοφυίᾳ αὐτῆς εἶναι ἡ ἄνω τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ τῆς Προθέσεως εἰκὼν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς «ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν», ὃς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατεῖ λευκὴν Περιστερὰν, **τὸ ἅγιον Πνεῦμα**, εἰς δῆλωσιν τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένου ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σταυροβολίου τοῦ ναοῦ διηρημένου εἰς τέσσαρα εἰκονίζεται

1. Ὁ Ἰησοῦς. IC. XC. ὁ Ἐμμανουήλ.	3	4
2. Ἡ Θεοτόκος.	2	
3. Ὁ Ἀρχάγγελος (Γαβριήλ), καὶ		
4. Ὁ Ἀρχάγγελος Ραφαήλ.		

Ἐν γένει δὲ αἱ ἐν τῷ Ναῷ τούτῳ ἁγιογραφίαι διὰ τὸν αὐστηρὸν ἀρχαῖον Βυζαντιακὸν αὐτὸν τύπον εἰσὶ πολλοῦ λόγου καὶ μελέτης ἄξiai.

Ἐν τῷ Νάρθηκι μετὰξὺ ἄλλων δι' ἀκίδος ἐπιγραφῶν ἀνέγνωμεν καὶ τὰς δύο ταύτας ἀρχαίας ἐπιγραφάς·

† *μνησθητι Κε Εν Τι βασιλει
α σου Δημητρίου τοῦ κα
μηλλ; καὶ δὸς αὐτὸ Κε αφε
σην αμαρτ[ιω]ν ἐν τι ἡμέρα
της κρίσεως ἀμήν.*

† μνήσθητι κε των δούλων [σου]
Γεωργίων εν βασιλία [σου]
καὶ εν ἡμερα κρίσεως
Πρὸς δὲ ἀνέγνωμεν καὶ τὰς χρονολογίας

1605 Νικόλας

1680 Γεώργιος (μονόγραμμα)

Ἐν δὲ τῷ ἱερῷ βήματι ἐτέρας τινας, ὧν μία τοῦ 1680.

Ἀρχικῶς ὁ ναὸς εἰκονοστάσιον δὲν εἶχεν, τὸ ὑπάρχον εἰ-
ναι μεταγενεστέρα προσθήκη τοῦ 1743 ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς
ὕμνολογικῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, τῆς ὑπαρχούσης ἄνωθεν τῆς
ώραίας Πύλης·

Τὸ [στερέω]μα

τῶν ἐπ[ι σοι πεποιθότῳ]ν στερέ[ωσο]ν

Κύριε τὴν ἐκκ[λησίαν ἡν ἐκτίσ]ω τῷ τιμί

ῳ [σου αἵματι] . . . Αὐγού[στου] ΑΨΜΓ.

Ἐπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου δὲ ὑπαρχούσης ἐφ' ὕγρας
εἰκόνος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὡσαύτως ἐφ' ὕγρας ἀναγινώ-
σκομεν·

Μνήσθητι κε των δούλων] τοῦ Θεοῦ

. . . . Κοτζέων

Ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ Προδρόμου δι' ἀκίδος τὴν ἐπι-
γραφὴν ταύτην·

στινομορ

φικ.λίσια

1769

φερον

βαρίου

πρωτη

ηρθαεγο

οπαπαρε

οριτος

αποτοκα

λολιβαδι

. . . .

ἐξ ἧς ὀφλόν ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οὕτως Ὁμορ-
ρη Ἐκκλησιὰ ἐκχλεῖτο ὁ πραγματικῶς ἐσωτερικῶς καὶ ἐ-
ξωτερικῶς περίκομπος καὶ κεκαλλιστευμένος ὠραῖος ναὸς
οὗτος.

Γ'. Βίδι Δαμαλᾶ

Τῇ 1 Ἰουλίου μετέβημεν εἰς Βίδι τὸ ἐπίνειον τοῦ Δαμα-
λᾶ, ἔνθα ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου μήκος 14,90, πλάτος
8,65, εὗρομεν ἀντιμήνσιον τοῦ 1757 τοῦ Μητροπολίτου
Ἰωαννίνων Γρηγορίου. Ὡσαύτως δὲ ἐξητάσαμεν καὶ τὸ ἐγ-
γὺς ναΐδιον τῆς Εὐαγγελιστρίας μήκ. 9,05 γ. μ. πλάτος
3,46, μετόχιον τοῦ ἐν Τήνῳ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας.

Ἐκείθεν δὲ τῇ συνενοήσει τοῦ κ. δημάρχου Πόρου ζη-
τήσας ὅπως ἐκ τῆς διαλελυμένης Μονῆς τοῦ ἀγίου Δημη-
τρίου παραλάβω διὰ τὸ Μουσεῖον τὴν εἰκόνα Θεοτόκου τῆς
Ἀμολύντου, ἣν ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ (1892 σελ. 10)
ἀνέφερον, δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἐφημερίου Δαμαλᾶ ἔμαθον ὅτι
ἡ εἰκὼν αὕτη ἐκλάπη ἀκριβῶς πέρυσιν ὅτε διεδόθη ὅτι ἡμεῖς
εἴπομεν ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι λόγου ἄξιον ἔργον*.

Δ'. Πόρος

Ἐν Πόρῳ (2 Ἰουλίου) ἐξητάσαμεν πάσας τὰς ἐνοριακὰς

* Ἴδου ὡς ἔχει ἡ πρὸς με ἐπιστολὴ τοῦ ἱερέως.

«Κύριε Δαμπάκη,

Πρὸ 4 μηνῶν μετέβην νὰ ἱεουργίσω καθὼς καὶ μὲ ἄλλους
προσκυνιτὰς λόγος ἐγένετο ὅτι ἡ εἰκὼν ἔχη ἀρχεώτατα καὶ ἐχά-
θη, ἐκεῖ εἶναι δημόσιος δρόμος περνοῦν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ
ἔχομε μεγάλη φιλωνικίαν μεταξύ χωρικῶν αὐτῷ σᾶς βεβαιωνῶ
καθὼς καὶ ὁ Κ. Παρεδρὸς ἡ ἐκκλησία εἶναι χωρὶς κλιδῆ δὲν γνω-
ρίζωμαι ποῦ

Γ, ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ ἱερέως».

ἐκκλησίας καὶ τὰ παρεκκλήσια, ἐν αἷς πλὴν ἀντιμνησίων τινῶν, τὸ μὲν τοῦ 1769 (Μακαρίου τοῦ Νοταρᾶ) τὸ δὲ τοῦ 1780, οὐδὲν ἕτερον εὑρομεν λόγου ἄξιον. Μόνον δὲ ἐν τῷ ναϊδίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς θέσιν Καστέλι, εἰς μὲν τὸ ὑπέρθυρον εὑρομεν ἐντετοιχισμένον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τμῆμα κάτω μέρους διαστύλου ἡ'—θ' αἰῶνος· ἐν δὲ τῷ ἱερῷ τὰς παλαιὰς εἰκόνας τῆς Μητροπόλεως, ὧν ἡ Θεοτόκος ἐστὶν ἔργον τοῦ 1718.

Ε'. Ἅγιος Γεώργιος Μεθάνων

Ἐν τῷ ὄρμῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὑπὸ τὸ χωρίον Κου-
νουπίτσα (ἐν τῇ χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων), τῇ 3 Ἰουλίου,
κατεμετρήσαμεν τὸν τρίκογχον ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου μ.
17,28 γ. μ. πλατ. 8,84, οὔτινος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κά-
τοψιν ὑπ' ἀριθ. 1851 κατεχωρίσαμεν, ὡσαύτως καὶ τὸ ἐγ-
γὺς παλαιὸν μονόκογχον ναῦδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, μῆκ.
9,05 γ. μ. πλάτ. 3,59, ἐξ οὗ ἐλάβομεν καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ.
1757—1759 πεπαλαιωμένα ἱερὰ σκευή.

Σ'. Ἰσθμὸς Μεθάνων

Ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῶν Μεθάνων τῇ 7 Ἰουλίου ἐπεσκέ-
φθημεν μικρὸν ἄνευ εἰκονοστασίου μονόκογχον ἐρημοκκλη-
σιον, μῆκ. 7 γ. μ. πλάτ. 4 $\frac{1}{2}$ τῆς Φανερωμένης (ἡ Κοί-
μησις), ἐν ᾧ εἶδομεν μικρὰν εἰκόνα «ΜΗΡ-ΘΟΥ» ἡ Ἀνα-
φωνήτρα».

Ζ'. Τὸ παρὰ τὴν Κυλλήνην ναῦδιον τοῦ ἁγίου Νικολάου

Παρὰ τὴν Κυλλήνην ἐπεσκέφθημεν τὸν ἐν τῇ παραλίᾳ
ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, μῆκ. 9,10 γ. μ. πλάτ. 6,45
ἄνευ τοῦ ἔξω Νάρθηκος μ. 1,80 πλ. 6,45, ἐσχάτως ἀνα-
καινισθέντα ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ βάσεων.

Περὶ τοῦ νομοῦ τούτου, εἰς ἓνα τῶν ἀρχαίων κωδίκων τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, φυλαττόμενον νῦν εἰς τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν ἀναγινώσκομεν.

«1673. Ἐδὼ ἀδικώνομε ἀπὸ τὸν παλιὸν κόντικα τοῦ Μοναστηρίου ποῦ σάπισε τὸν τοῦτάν τοῦ Μετοχίου αὐτοῦ ὀνόματι ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΧΟΥΔΗ διὰ ἐνθύμισιν τῶν ὑστέρων ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου τὴν ἄκρην τῆς θαλάσσης περὶ ὁστροφίας ἕως τὸ περιβόλι τοῦ Μοναστηρίου ἔς τὴν στέρνα καὶ ἐκεῖθεν τὸ σύρραχον ὁτῆς Πέτραις ἕως ὁτὸ Βρωμονέρι καὶ ἔς τὸ λαγκάδι ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ ὁτὴν θάλασσα ἕως ὁτὸν ΑΓΙΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟΝ καὶ τελειώνει. Διὰ νὰ μνημονεύονται οἱ κτίτορες ἐγράψαμεν. Ἀμήν».

(Σφραγίς).

Ἐξ οὗ πληροφορούμεθα ὅτι ὁ νομὸς οὗτος ἐκαλεῖτο ἅγιος Νικόλαος «Ἀρχοῦδη», καὶ ὅτι ἦτο μετόχιον τῆς νῦν ἐν τῇ Μονῇ Βλαχερνῶν συγχωνευθείσης τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Η'. Μονὴ Βλαχέραις

Τὴν 14 Σεπτεμβρίου, σептὴν ἑορτὴν τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐωρτάσαμεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην ἱερὰν Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, τὸ δεύτερον ἤδη ταύτην ἀπὸ τοῦ 1891 ἐπισκεφθέντες (ἰδὲ δελτ. Α'. σελ. 97).

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν ταύτην ἐφωτογραφήσαμεν δύο παλαιὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, (ὧν τὰ ἀπότυπα ἰδὲ ὑπ' ἀρ. 1772 καὶ 1773), ἀντεγράψαμεν διαφόρους ἐπιγραφάς, ἐμελετήσαμεν διαφόρους κώδικας, ἔγγραφα, καὶ σιγίλλια, προσηέχθη δὲ εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν τὸ ἐπὶ χάρτου ὑπ' ἀριθ.

1. Παρακατακῶς δὲ ἐπιτραπῆται ἡμῖν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἱερατικά ὄματα τῆς Κυλλήνης ἐν τῷ ἔγγραφῳ τούτῳ τοῦ 1673 ὀνομάζονται «Βρωμονέρι».

1761, ἑλλιπὲς ἐν ἀρχῇ, χειρόγραφον νομοκάνονος τοῦ ἱς' αἰῶνος, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς:

† **Θεοφάνης ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.**

† Τὸ παρὼν νόμιμον δοθεῖν τοῦ παπᾶ Νικολάου τοῦ Καρκαλᾶ ἐν χώρᾳ Δημητσάνα, ἵνα καὶ ἡ χώρα ὁπόταν ἔχουν αὐτὸ εἰς χρεῖαν διὰ νὰ θεωροῦσιν ἐχέτω διὰ τοῦτο παρέχουμεν ἵνα καὶ ἡμεῖς μνημόσυνον ἔχομεν οὕτως ἀποφαινόμεθα. Ἐν ἔτει ζριθ' ἀπὸ Χ[ριστο]ῦ αἰχια (1611) ἰνδικτιῶνος Θ'.

† **Θεοφάνης Ἱεροσολύμων.**

Ἵπὸ τὴν ὑπογραφὴν δὲ ταύτην ὁ τάνωτέρω γράψας, ὁ αὐτὸς σημειοῖ

«ἦγουν Θεοφάνης τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης στέλνει καὶ εἶν' τὸ γένος αὐτοῦ Καρκαλᾶς καὶ διάδοχος τοῦ Σωφρόνιου τοῦ αὐτοῦ γένους.

Ὁ Θεοφάνης οὗτος, τρίτος τῶν Ἑλλήνων Πατριαρχῶν ἀπὸ Γερμανοῦ τοῦ 6' τοῦ τῷ 1518 διαδεχθέντος τοὺς ἐγγωρίους Ἀραβας Πατριάρχας, καὶ ἄλλοθεν εἶναι γνωστός. Ὁ Θεοφάνης οὗτος, ἀληθῶς ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ ἀνωτέρω ὑποσημείωσις, διεδέχθη τὸν ἐκ Πελοποννήσου Σωφρόνιον, ὅστις Πατριαρχεύσας δέκα ἔτη, ἕνεκα γήρατος παρητήθη ὑπὲρ τοῦ νέου τῇ ἡλικίᾳ Θεοφάνους¹.

Ὁ Θεοφάνης οὗτος ἀνύψωσε μεγάλως τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπ' αὐτοῦ ἐπανελήφθη τὸ ἀρ-

1. Πρὸλ. Μελετ. Ἑκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Γ'. σελ. 431.

χαῖον προνόμιον ὅπως οἱ Ὀρθόδοξοι πρωτεύουσιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, ἔλαβε τὴν κατοχὴν τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τῆς Βηθλεὲμ, μεταβὰς δὲ εἰς Ρωσσίαν (1640) ἱδρυσε τὴν ἐν Κιέβῳ Θεολογικὴν Σχολὴν καὶ ἐχειροτόνησε Μητροπολίτην Κιέβου τὸν πολὺν Πέτρον τὸν Μογγίλαν¹.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου δὲ φύλλου τοῦ νομοκάνονος τούτου, διὰ μελάνης ζωηροῦ μέλανος χρώματος καὶ μεγάλοις γράμμασι ὑπογράφεται καὶ πάλιν ὁ Πατριάρχης οὗτος·

† **Θεοφάνης ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων.**

Ἐποκάτω ὁμως τῆς ὑπογραφῆς ταύτης τοῦ Πατριάρχου εὑρῆται κεκαλυμμένη, παλιμψήστου δίκην, ἐτέρα, δι' ἀδυνάτου χρώματος μελάνης γεγραμμένη ἡ σημείωσις αὕτη.

† Τὸ [παρ]ὸν β[ιβλίο]ν ὑ[πάρ]χι τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδ[όχο]υ τάφου καὶ μήτις ξενοσι αὐτῷ ἵνα [μ]ὴν π[έ]σι εἰς βάρ[ος] [... τοῦ,²] α[φ]ωρισμοῦ.

Ἐπὶ τῆς σημειώσεως ταύτης, ὁ ἀνωτέρω ρέκτης Πατριάρχης ὅπως λύσῃ καὶ ἐξουδετερώσῃ τὸν ἐν αὐτῇ ἐκφραζόμενον ἀφορισμόν.

Θ'. Μονὴ Ἑλεούσης

Ἐκ τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν, τῇ συνοδίᾳ τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου Ἀναγνωστοπούλου μετέβημεν τῇ 15 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν διαλελυμένην Μονὴν τῆς Ἑλεούσης (ἡ ἑορτὴ αὐτῆς Αὐγούστου 31), ἥτις εἶναι νῦν μετόχιον τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν.

1. Πλείονας πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Ρωσσίᾳ διαμονῆς αὐτοῦ ἰδὲ Βαλλιάνου Ἱστορ. τῆς Ρωσσίας. Ἐκκλ. ἐκ τοῦ Ρωσσ. σελ. 293 κ. εἰ.

2. Ἀλύτου;

Ὁ ναὸς τῆς μονῆς ταύτης ἐντελῶς ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν ἀνάξιος λόγου, ἐσωτερικῶς ἔχει μῆκος μὲν 11,85 γ.μ. πλ. τος δὲ 5,90· ἡ στέγη αὐτοῦ ἐξωτερικῶς μὲν εἶναι φαλῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἐντελῶς σανίσιν ἐπίπεδος.

Ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, καὶ ἐφ' οὗ κακοτέχνως ἐστὶν ἀναγεγλυμμένος ὁ δικέφαλος ἀετὸς ἀναγινώσκωμεν:

ΑΨΙΕ' [=1715] Ἰανουαρίου

Γ (Δικέφαλος ἀετὸς) Μ

Περίξ τοῦ θυμιατηρίου τοῦ ναοῦ ἀνέγνωμεν:

1	2	3	4	5	6
ΤΗΣΚ	ΕΛΕΟΥ	ΤΟΘΙ	ΕΠΙ		ΑΥΓΟΥ
ΙΡΙΑΣ	CAC	ΜΙΑΤΟ	NE	1817	CΤΟΥ
					30

Ἀφαιρέσαντες δὲ τὴν ἀργυρᾶν πλάκα τῆς κυρίως ἑορταζούσης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, ἀνέγνωμεν:

«ΜΗΡ ΘΟΥ Η ΚΥΡΙΑ Η ΕΛΕΟΥΣΑ».

**« Δέσεις τοῦ δούλου
τοῦ Θεοῦ Νικοδήμου Ἱερομονάχου ».**

Περίπου ἔργον τοῦ 1650—1700.

Ὁ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ διαμένων ἱερομόναχος κ. Γαβριὴλ Κυριαζόπουλος ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1762 ἱερὸν ἀντιμῆνσιον, ἐφ' οὗ δι' ἀπλῆς τέχνης παρίστανται τὰ σύμβολα τοῦ Σταυρικοῦ Πάθους καὶ ἐφ' οὗ πληθὺς συμβολικῶν γραμμῶν. Ἴδου δὲ ὡς ἔχει ἡ διάταξις τοῦ ἱεροῦ ἀντιμηνσίου τούτου:

Τοῦ ἀντιμνησίου τούτου, τῶν ἐπάνω γραμμάτων, ἀγνό-
οῦμεν τὴν σημασίαν πλὴν τοῦ γνωστοῦ IC. XC. NI. KA.
τῶν δὲ ἐπάνω δύο Θ, πιθανῶς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν τεσσάρων
 $\Theta = \text{Θεοῦ, Θεά, Θεῖον, Θαῦμα, ἅτινα λέγεται ὅτι ὁ Ἰη-}$
 $\text{σοὺς ἐπέθηκεν εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς Αὐγαρον ἐπιστολῆς}$
 $\text{αὐτοῦ, ὅταν διὰ τοῦ ζωγράφου Ἀνανίου ἐπεμψεν αὐτῷ καὶ}$
 $\text{τὴν ἐπὶ τοῦ ἀγίου Μανδυλίου ἀχειρότευκτον αὐτοῦ εἰκόνα.}$
(ἐκτενέστερον περὶ τούτων ἰδὲ ἐν τῷ Συναξαριστῇ τῇ 16 Αὐ-
γούστου. Ἐκδ. 1819. σ. 266).

Τὰ κάτωθι δὲ γράμματα εἰσὶ.

1. Τὰ, X X X X = Χριστὸς Χάρις Χριστιανοῖς Χα-
ρίζει.
2. Τὰ, E E E E = Ἑλένης Εὐρεσις Ἑβραίων Ἑλεγχος.
3. Τὰ, α, π, μ, ςρος = Ἀρχὴ πίστεως μαρτύρων (;)
σταυρός.
4. Τὰ, T K Π Γ = Τόπος Κρατίου Παράδεισος Γέ-
γονεν.
5. Τὸ ὑπ' αὐτὸ Φ. εἶναι, νομίζομεν, τὸ τέλος τῶν γραμ-
μάτων T. T. Ξ. Δ. Φ., ἥτοι τῆς ῥήσεως = [Τοῦτο Τὸ Ξύ-
λον Δαίμονες] Φ[ρίττουσι].
6. Τὰ, P P. . = Ραββὶ Ρῶσαι [Δεινῆς Ραθυμίας].
7. Τὰ. I N B I = Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς Ἰου-
δαίων.
8. Τὰ δὲ, Φ. X. Φ. Π, ἅτινα καὶ μόλις διακρίνονται =
Φῶς Χριστοῦ Φαίνει Πᾶσι.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς αὐλῆς τῆς Μονῆς ταύτης εὕρηται ὁ
ἄλλοτε ὄχυρός, νῦν δ' ἐγκαταλελειμμένος ὑψηλὸς Πύργος,
ἐφ' οὗ ἐπὶ πώρου λίθου, μετὰ δυσκολίας, ἕνεκα τῆς ἀπο-
στάσεως, ἀνέγνωμεν:

† ΤΟΝ ΔΕ ΝΕΩΝ ΕΠΕΠΟΙΗΚΕΙ
ΠΑΙCΙΟC Ο ΘΕΙΟC [;]
ΕΡΘΥΜΙΟC ΤΑΥΤΟΥ CΥΓΓΟΝΙΔΗC
Ο ΘΥΤΗC
ΑΧΠ3 [=1683]
Φ.Τ.Π..Ζ;

Ὀλίγω δὲ ὑψηλότερον τῆς Μονῆς ἐπεσκέφθημεν τὴν λεγομένην «Σπηλιὰ τῆς εὐρέσεως τῆς εἰκόνοC». Τοῦ σπηλαιῶ τούτου τὸ μὲν ὕψοC εἶναι δύο περίπου μέτρων, τὸ μείζον βάθος 2,30 καὶ τὸ μῆκοC περίπου 1,60, ἐν ᾧ οὐδὲν λόγου ἄξιον εἶδομεν. Ἐκ τῶν περὶ ἐρχόμενοι ἐνταῦθα οἱ χωρικοὶ ἀνάπτουσι κηρία καὶ τελοῦσιν ἀγιάσμοὺC καὶ παρακλήσεις.

Τὴν φωτογραφικὴν εἰκόνα τῆς Μονῆς κατεχωρίσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1773· τὴν δὲ εἰκόνα τῆς Ἑλεούσης ὑπ' ἀριθ. 1774.

Ι'. Βαρθολομιὸ

Ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς Βαρθολομιὸ, φιλοξενηθέντεC ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κ. ΣωκράτουC Παπαϊωάννου, (16 καὶ 17 Σεπτεμβρίου). Ἐνταῦθα¹ οὐδὲν παρατηρήσαμεν ἀντικείμενον ἢ σύντριμμα τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητοC.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κυρίωC ἐνοριακὸC ναὸC τῆς Παναγίας (ἡ ΚοίμησιC), ἐσωτερικῶC μῆκοC 25 γ. μ. πλάτοC 14, (ἐκτόC τοῦ ΝάρθηκοC ἔχοντοC μῆκ. 3,10), ἤδη κτίζεται, ἅπαντα ἡ κωμόπολιC ἐκκλησιάζεται ἐν τῷ ἐν τῷ νεκροταφείῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐστεγασμένου διὰ ξυλίνης ψαλίδοC, ἐνθα, ἀνευρνήσαντεC τὰ ἱερὰ σκεύη, εὗρομεν ἐντέχνωC καὶ λόγου ἄξιον ἐν Βενετία κατεσκευασμένον ἀργυρεπύχρυσον ἅγιον Πο-

1. Κατ' ἐγγώριον παράδοσιν, οἱ Σταυροφόροι Barthelemy καὶ Chavalia (ἢ Chevalier) ἐστρατοπέδευαν, ὁ μὲν τοῦ πεζικοῦ Barthelemy εἰς Βαρθολομειὸν, ὁ δὲ δευτέρωC εἰς τὴν θέσιν Σαθάλια πλησίον τοῦ χωρίου Καραγιούζη, ἐξ ὧν λέγουσιν καὶ τὰ ὀνόματα «Βαρθολομιὸ» καὶ «Σαθάλια» προῆλθον.

τήριον (ύψ. 0,23, διαμέτρ. κύλικος 0,10, διαμέτρ. ποδώ-
σεως 0,13,) ἐφ' οὗ ἐπὶ τῆς κύλικος εἰσὶ γεγραμμένοι οἱ
ώρατοι καὶ κατανυκτικοὶ ἐκεῖνοι λόγοι, οὓς ὁ ἱερεὺς κοινω-
νῶν ἀναφέρει πρὸς τὸν Μέγαν Ἀρχιερέα Ἰησοῦν ἡτοι:

† ΜΕΤΑΔΩΣ ΜΟΙ ΔΕΣΠΟΤΑ ΤΟ ΤΙΜΙΟΝ ΓΑΡ ΑΓΙΟΝ
ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΓΙΟΝ ΑΙΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ
ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΙΣ ΑΦΕΣΙΝ ΜΟΥ
ΑΜΑΡΤΙΩΝ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΖΩΗΝ ΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΝ ΑΜΗΝ¹.

Ἐπὶ τῆς ποδώσεως δὲ κεχωρισμένως ἀναγινώσκομεν

1
τὸ παρ
ον ἅγιον π
οτήριον ὑπάρ
χει τῆς ὑπερα

3
δρομῆς Ἰ
εροθέου ἱε
ρομονάχου
μνήσθητη μου

2
γίας θεοτό
κου τοῦ Καθο
λικοῦ Δημητ
ζάνης διὰ συν

4
Κύριε ὁ
ταν ἔλθ
ις ἐν τῇ βα
σηληα σου.

Πέριξ δὲ ταύτης

«† Διὰ ἐξόδου Ἱεροθέου.

† Ἐνετήυση αψψ (1790).

Τεχνουργὸς δὲ τούτων Ἀλέξανδρος».

1. Κυρίως ἐν τῇ λειτουργικῇ κειμένῃ ἡ εὐχὴ αὕτη ἔχει οὕτω:

«... μετὰδος μοι Δέσποτα τὸ τίμιον, καὶ ἅγιον Αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ,
καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσίν μου ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώ-
νιον». (Ἐκδ. Κων)πόλεως 1858 σελ. 114).

Ἰπὸ τὴν πόδωσιν δὲ ἀναγινώσκομεν

« **Μνήστητη Κύριε τὴν
δοῦλην σου Βενέτα** »

Ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ δὲ ἀστερίσκου κρέμαται ἐξ ἀργύρου Περιστερά, μυστικὸν σύμβολον τῆς ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἄρτου ἐπιφοιτήσεως καὶ εὐλογίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ ἀνωτέρω δὲ ἅγιον Ποτήριον μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἀστερίσκου φωτογραφήσαντες, κατεχωρήσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1797.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, ἐπὶ τῆς ποδώσεως ἑτέρου ἀργυροῦ ἁγίου Ποτηρίου, ὕψ. 0,22, διαμέτρ. κύλικος 0,90, διαμέτρ. ποδώσεως 0,14, ἀναγινώσκομεν.

«† ΤΑ ΣΑ ΕΚ ΤΟΝ ΣΟΝ ΣΗ ΠΡΟΣΦΕΡΟΙ ΑΓΙΕ ΝΙΚΟΛΑΕ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΗΣ· ΠΡΟΤΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1823 ΓΑΣΤΟΥΝΙ».

Ἐπὶ ἀργυρεπιχρύσου δὲ δισκαρίου

«† **Μνήστητε ἅγιε Νικόλαε Βαρθολομίου Γεωργίου Σησάνη. 1824 Γεναρῆου 11. χηρ Χρηστοδούλου Χρησοχόου**».

Ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου

«† ΟΥΤΟΣ Ο ΔΙΣΚΟΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΒΑΡΘΟΛΑΜΗΩΤΙΣΑΣ ΕΝ ΤΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΗ ΤΟΝ ΕΠΗΤΡΟΙΟΝ 1794».

Ἀναστάσιος Δημητσανέτης Χρησηκός †.

ἐπὶ ἑτέρου ὡσαύτως ἀργυροῦ δίσκου

«† Οὗτος ὁ δίσκος ὑπάρχει τῆς Θεοτόκου Βαρθολομίου ἐς τὸ ἔτος τον επιτροπον Διμέτρι Πα-
ναγιώτι 1806».

ΙΑ'. Καβάσιλλα

Εἰς Καβάσιλλα (17 Σεπτεμβρίου) ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς θύρας τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου (ἐγερθέντος τῷ 1850), εὑρομεν ἐντετοιχισμένον ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου οἰκόσημον, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται δένδρον, καὶ ἄνω τούτου ὁ Ἰησοῦς, βασταζόμενος ὑπὸ δύο ἀνδρῶν. Ὑψηλότερον δὲ τούτου ὡσαύτως ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου εὑρηται ἀναγεγλυμμένος φυλλοφόρος Σταυρὸς ιβ'—ιγ' αἰῶνος· ὀπίσω δὲ τοῦ ἱεροῦ βήματος εὑρηται κιονίσκος χριστιανικοῦ διθύρου ζ'—η' αἰῶνος.

Ὁ ναὸς οὗτος μονόκογχος, ἔχων μῆκος 18,20 γ. μ. καὶ πλάτος 7,83, καὶ ἐστεγασμένος ἐξωτερικῶς διὰ ξυλίνης ψαλίδος, ἐσωτερικῶς δὲ διὰ στέγης ἐπιπέδου, οὐδὲν παρέχει λόγου ἄξιον.

Ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ Εὐαγγελίου (ἐκδ. 1776) ἀναγινώσκομεν

**« 1796 Γεναρίου πρότε
Χρῖστος Ἡερέου Κο
ρατζηνός ».**

Περὶ τὰ 10' τοῦ χωρίου Καβάσιλλα ἀπέχει τὸ Μοναστηράκι «ὁ ἅγιος Νικόλαος», εἰς οὗ τὸ ὑπέρθυρον ἐπὶ πώρου λίθου ἀναγινώσκομεν

**« 1837 ἅγιος
Νικόλαος
ἡ ἐπίτροπι
Γιογάκις
Ἀλεξόπουλος ».**

Ὁ ναὸς ἐστὶ μονόκογχος, ἔχων μῆκ. 13,80, καὶ πλάτ. 6,85. Ὑπὸ τὰς εἰκόνας δὲ τοῦ εἰκονοστασίου εὑρηται 4 μι-

κράϊ ἐλαιογραφίαι ἰταλικῆς τέχνης, βεβαίως ἐξ ἀντιγραφῆς μεγάλου τεχνίτου, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς τούτων δὲν εἶναι πολὺ ἀδόκιμος.

Οὕτως ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Ι. Χ. εὑρηται ἡ Σαμαρίτις, ὑπὸ τὴν τῆς Θεοτόκου, ἡ Βάτος καιομένη καὶ ὁ Μωϋσῆς γονυκλινῆς ἀκούει τῆς ἀπὸ τῆς Βάτου φωνῆς.

Ὑπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννην εὑρηται «ἡ Χαναναία», καὶ ὑπὸ τὸν ἅγιον Νικόλαον ὁ Ἰωάννης δεικνύων τὸν Ἰησοῦν.

IB'. *Ξυλόκαστρον*

Ἐν Ξυλοκάστρῳ (22 Σεπτεμβρίου ἀποικία νέα ἐκ τῶν ὀρεινῶν δῆμων), οὐδὲν εὑρομεν μνημεῖον τῆς Χριστιανικῆς τέχνης. Ἐν τῷ μόνῳ ἐνοριακῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Βλασίου ἰδρυθέντι τῷ 1868, ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου εὑρηται ἡ εἰκὼν τῶν ἁγίων Πάντων, ἔργον αὐστηρᾶς καὶ μᾶλλον καλῆς Βυζαντιακῆς τέχνης, ὑφ' ἣν ἀναγινώσκομεν

«Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀνδρέου Νω-
ταρᾶ μετὰ τῆς αὐτοῦ ὁμοζύγου Εἰρήνης αψυθ'
(=1799) διὰ χειρὸς Ἀργύρη Ἑμμανουὴλ τοῦ
ἐκ Καλαβρύτων».

II'. *Συκιὰ*

Ἐν Συκιᾷ¹ (22—23 Σεπτεμβρίου), χωρίῳ νέῳ, οὐδὲν ὡσαύτως πρετηρήσαμεν τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος μνημεῖον. Ἡ Παναγία (Κοίμησις), ναὸς τοῦ 1842, εἶναι ὁ ἐνοριακὸς ναὸς, χρησιμεύων ὡσαύτως καὶ ὡς νεκροταφεῖον.

ΙΔ'. *Ναῦπλιον*

Ἐν Ναυπλίῳ (26 Σεπτεμβρίου) ἐξητάσαμεν τὸν ἐν Προ-

1. Ὡνομάσθη οὕτως ἀπὸ τινος συκῆς, εἰς ἧς τὴν ῥίζαν ὑπῆρχεν ὕδωρ, καὶ ὑφ' ἣν ἐκαθέζοντο οἱ διαβάται ἀναπαύμενοι.

νοία ναὸν τῆς ἁγίας Τριάδος ἰδρυθέντα τῷ 1836· ἐπὶ τῷ ἀργυροδέτῳ δὲ Εὐαγγελίῳ τοῦ ναοῦ ἐξωτερικῶς ἀνέγνωμεν

« Μνήσθητι Νηκοδέμο μο
ναχοῦ ἔτος 1797 ».

Ἐσωτερικῶς δὲ ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ

« μεσίτην βίνω τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὸ νὰ εὐχρεστήσω Θεόν τε καὶ ἀνθρώπου, με τὴν βοήθειαν τοῦ καὶ ὅτι ἔγινε θεληματικῶς ἱερομονάχος κατὰ τὸ 1803 μαζοῦ 23 ἡ τρίτῃ εὐρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου ἡμέρα πέμπτη ».

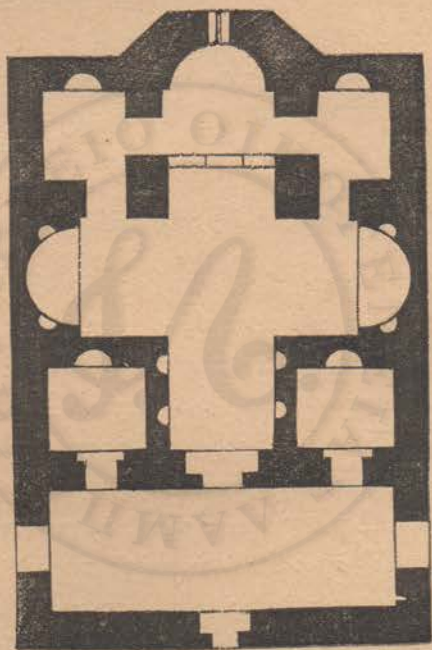
ΙΕ'. Ὁ ἐν Αὐλίδι ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου

Ἐν Αὐλίδι (ἀπέναντι τῆς Χαλκίδος εἰς θέσιν Βαθῦ), τῇ 2 Ὀκτωβρίου μετὰ τῶν δικηγόρων κ.κ. Ἀντ. Χαϊνᾶ καὶ Α. Ἀντωνιάδου ἐπεσκέφθημεν τὸν περιφῆμου ἀρχιτεκτονικῆς διαθέσεως μονόκογχον ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου μήκ. 11,90 πλάτ. 8,55, οὗ τὰς μὲν φωτογραφικὰς ἀπόψεις ὑπ' ἀριθ. 1845—1846 κατεχωρίσαμεν, τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑπ' ἀριθ. 1850. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι ἐκτισμένος κατὰ τὴν βᾶσιν ἰδίως, δι' ὀγκολίθων ἀρχαίας τέχνης καὶ πιθανῶς ἰδρῦθη ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Αὐλίδι Ἀρτέμιδος, ἔνθα ὁ Ἀγαμέμνων πρὸ τῆς εἰς Τροίαν ἐκστρατείας ὤφειλε κατὰ συμβουλήν τοῦ μάντεως Κάλχαντος νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἰφιγένειαν, ἀνθ' ἧς ἡ θεὰ Ἀρτεμις παρουσίασεν αὐτόθι ἔλαφον εἰς θυσίαν¹.

1. Ἀρχαίαν εἰκόνα τῆς Ἰφιγένειας ἀγομένης πρὸς θυσίαν πρὸ τοῦ Κάλχαντος, καὶ οὐρανόθεν τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος ἐπιφανομένης καὶ φερούσης ἔλαφον πρὸς θυσίαν, εὐρεθεῖσαν δὲ ἐν Πομπηίᾳ, ἰδὲ Seemann. Kunsthistorische Bilderbogen, No 189, 1. Opfer der Iphigenia.

Κατὰ τὸν Πausανίαν δὲ πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀρτέμιδος ἐδείκνυτο καὶ πηγή, ἥτις καὶ νῦν ὑπάρχει πλησίον τοῦ Χριστιανικοῦ τούτου ναοῦ¹.

Ἐξωτερικῶς ὁ ναὸς περικοσμεῖται διὰ πολλῶν σχημάτων κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ἅτινα πάντα καὶ ἐχνογράφησαμεν. Ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τοῦ ναοῦ κατόψει, ἣν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν, διαφυλάσσεται τὸ σχῆμα κομποῦ

Ὁ ἐν Αὐλίδι ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου.

ἡμικυκλικοῦ κατὰ τὰ τρία κέρατα Σταυροῦ, εἰς οὗ τὰς δύο

1. Πρὸς Πaus Βοιωτικ. βιβλ. θ'. Κεφ. ιθ'. «Ναὸς δὲ Ἀρτέμιδος ἐστὶν ἐνταῦθα καὶ ἀγάλματα λίθου λευκοῦ, τὰ μὲν δᾶδας φέρον, τὰ δὲ ἔοικε τοξευούσῃ, φασὶ δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ μελλόντων ἐκ μαντείας τοῦ Κάλχαντος Ἰφιγένειαν τῶν Ἑλλήνων θύειν, τὸν θεὸν ἀντ' αὐτῆς ἔλαφον τὸ ἱερεῖον ποιῆσαι.

....Δείκνυται δὲ καὶ ἡ πηγή παρ' ἣν ἡ Πλάτανος ἐπεφύκει». πρὸς καὶ Baedeker's Griechenland σελ. 166.

κάτω ἄκρας ὑπάρχουσι καὶ δύο παρεκκλήσια. Ἀρχικῶς εἰκονοστάσιον ἐν τῷ ναῷ δὲν ὑπῆρχεν· ἐν συνόλῳ δὲ μετὰ τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ πέντε ἐν ὄλῳ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ εὐρηνται ἅγιοι τράπεζαι· κοινὸς δὲ Νάρθηξ συνδέει τὰς διαφόρους ἐσωτερικὰς διαθρώσεις τοῦ οἰκοδομήματος. Ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ, ἐξαιρουμένου τοῦ ἁγίου βήματος, παρατηρεῖται ἡ οὐχὶ συχνὴ περίπτωσις τῆς ὑπάρξεως 8 μυάκων ἢ νυμφῶν, ὧν 4 εἰσὶν ἅμα τῇ εἰσόδῳ ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ, καὶ 4 εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χοροὺς, δύο εἰς τὸν δεξιόν, καὶ δύο εἰς τὸν ἀριστερόν.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διαθέσεως, (ἀρχικῶς μάλιστα καὶ ἄνευ εἰκονοστασίου), ἡδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἔργον ἡ'—θ' αἰῶνος ἕνεκεν ὅμως τοῦ δυσαναλόγως λίαν ὑψηλοῦ τυμπάνου τοῦ θόλου αὐτοῦ, ἡμεῖς τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἔργον τῆς γ' περιόδου τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ἀπὸ τοῦ ια' αἰῶνος ἀρχομένης¹. τὸ τύμπανον μάλιστα αὐτοῦ δείκνυσιν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος εἶναι ἔργον ιβ'—ιγ' αἰῶνος, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ θόλος εἶναι ἔργον μεταγενέστερον τοῦ λοιποῦ ναοῦ, ὅπερ ὅμως δὲν ἀποδείκνυται, καθόσον ἐνθυμούμεθα, ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἐξετάσεως.

Ὅπως δὲ ὁ ναὸς τῆς Μανωλάδος (σελ. 14) ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ αὐτοῦ κατόφει φέρει τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ ἐν Ρενετία ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου (Seeman. Kunst. Bilderb. No. 63), καὶ τοῦ ἐν Rosheim ναοῦ (αὐτόθι. No. 56), ὁ δὲ ἐν Πλατάνι παρὰ τὸ Ρίον (σελ. 16) τῆς Μητροπόλεως τῆς Φλωρεντίας, (αὐτόθι. No. 89), καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐν Kurtea d' Argyisch ναοῦ (αὐτόθι. No. 48), οὕτω καὶ ὁ ναὸς οὗτος τοῦ ἐν Αὐλίδι ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐσωτερικῶς μό-

1. Περὶ τῶν περιόδων τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἰδὲ ἡμετέραν περὶ Δαφνίου διατριβήν. 1888 σελ. 77—89.

νον φέρει τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς Μητροπόλεως τῆς Πίζης (αὐτόθι. Νο. 62), τοῦ ἐν Marburg ναοῦ τῆς ἀγίας Ἐλισάβετ (αὐτόθι. Νο. 76), τοῦ ἐν Κολωνίᾳ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐγερθέντος τῷ 1049, (αὐτόθι. Νο. 52) καὶ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ναοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου¹.

Πολλαχοῦ δὲ τοῦ ναοῦ ἐσωτερικῶς εὗρηνται ἐντετοιχισμένα πῆλινα ἀγγεῖα χάριν τῆς εὐήχου ἀκουστικῆς. Ὅπισω τοῦ ἱεροῦ βήματος δι' ἀκίδος ἀναγινώσκομεν

«1767 Γαιράσιμος». «ὁ γραμματικὸς Θεόδωρος»

Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ

«1642»

Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ἀγίου Σάββα

«Γεωργάκης Κάπουλης».

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀγίου Γεωργίου

«1603

Διμητρί Κατούλι

αθινεως».

Ἀμυδρὰ δὲ ἐν τῷ ναῷ διεσώθησαν ἔχνη ἀγιογραφίας ἐν τῷ μύακι ἢ Μετάληψι καὶ τέσσαρες τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν· εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ διεσώθη ἀρχαῖκοῦ ρυθμοῦ ὑφ' ὕργοις γραφή, ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου.

1. Προσκυντ. Βενιαμίν, 1877. σελ. 304.

Γ'.

Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο
περιελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν.

Ἦπ' ἀριθ. 1761 κατεγράψαμεν τὸν χειρόγραφον νομοκάνονα, ὃν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης δωρεῖται τῷ Παπᾷ Νικόλᾳ τῷ Καρκαλᾷ ἐν χώρᾳ Δημητσάνης καὶ περὶ οὗ ἤδη τὰ δέοντα ἐν σελ. 44—46 εἵπομεν.

Ἦπ' ἀριθ. 1762 κατεχωρίσαμεν τὸ πλήρες συμβολικῶν γραμμᾶτων ἱερὸν ἀντιμήνσιον, περὶ οὗ ὡσαύτως τὰ δέοντα ἐν σελ. 48—49 εἵπομεν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Μουσεῖον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐπλουτίσαμεν διὰ 80 φωτογραφιῶν, ὧν τὰς 71 ἐφωτογραφήσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· τούτων αἱ ἀξιολογώτεραι εἰσὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (ἦπ' ἀριθ. 1802—1803), τῆς Μονῆς Βελανιδιάς (1770—1771), τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν (1772—1775), τῆς Μονῆς Νταοῦ-Πεντέλης (1778—1780), τῆς Μονῆς Ἀστερίου (1782—1785), τῆς Ὡμορφης Ἐκκλησιᾶς (1786—1791), τῶν ἱερῶν σκευῶν τοῦ χωρίου Βαρθολομιοῦ (1797), τῆς ἐν Τροίζῃν ἡρειπωμένης Μητροπόλεως Δαμαλᾶ καὶ Βίδι (1804—1805^α), τῆς ὑπεράνω τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ διακελυμένης Μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου (1806—1808), τῆς Μονῆς Πόρου (1809—1812), τοῦ παρὰ τὸ Ρίον ἀρχαίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου (1815—1817) καὶ ἐτέρων Χριστιανικῶν μνημείων Πάρου, Ἀθηνῶν, Δαφνίου, Καισαριανῆς, Μεθάνων, Εὐβοίας, τοῦ ἐν Αὐλίδι ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου (1845—1846), τῶν ἁγιογραφιῶν τοῦ ἐν τῇ Μονῇ Φιλοθέης ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ ἰδίᾳ τῆς **διὰ παντὸς** δυστυχῶς ἀπολεσθείσης πολυτίμου εἰκόνης τῶν Μυροφόρων, περὶ ἧς ἡ ἡμε-

Ἐν τῇ Μονῇ Γαλατάκι τῷ 1890 μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχικῶν σιγιλλίων ἀνεύρομεν τοῦ 1574 σιγίλλιον Ἰερεμίου τοῦ Β', (οὗτινος τὸ φωτογραφικὸν ἀπότυπον ὑπ' ἀριθ. 1844 κατεχωρίσαμεν), δι' οὗ οὗτος ἐπικυροῖ τὴν ἀφιέρωσιν κτημάτων Λαυρεντίου τοῦ Μητροπολίτου Εὐβοίας εἰς τὴν ἀνωτέρω Μονὴν Γαλατάκι.

Ὑπ' ἀριθ. 1856, ἂν μὴ πολιᾶς ἀρχαιότητος ἀντικείμενον, οὐχ ἦττον βαρυσημάντου νεωτέρας ἱστορικῆς ἀξίας κειμήλιον κατεχωρίσαμεν, τὸ χρυσοῦφαντον ἐπιτραχήλιον «τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκέων ῥέειν αὐδῇ» τοῦ νεωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων.

Ὑπ' ἀριθ. δὲ 1866 κατεχωρίσαμεν λεπτεπιλέπτου ξυλογλυπτικῆς τέχνης ἀρχιερατικὸν ἐγκόλπιον εἰς εὐσεβῆ μνήμην τοῦ ποτὲ κατόχου αὐτοῦ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἀρχιερέως Φωκίδος Δαυίδ, καὶ οὗ ἡ ὑπ' ἀριθ. 1867 σεμνὴ φωτογραφικὴ εἰκὼν ἔκλεισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν περιελθόντων ἀντικειμένων κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1893.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ

ΥΠΟ

Γ. ΔΑΜΠΙΑΚΗ

Ἀνακοινώσεις γενομένη τῇ Ἑταιρείᾳ τῇ 22 Ἀπριλίου 1891.

Κύριοι,

Τίς ἡμῶν ἢ τῶν τὴν ἡμετέραν περιηγουμένων ξένων ἀγνοεῖ τὴν ποιητικὴν ὀξυκόρυφον ψιλὴν πέτραν τοῦ Λυκαβηττοῦ, τὴν οὕτω χαριέντως εἰς ὕψος 277 γ. μ. περικοσμοῦσαν τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος Ἀστὺ, ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν μυθολογίαν καὶ ἐξέπεσεν;

Ὁ ὠραίος Λυκαβηττός, δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον τοὺς ὑπὸ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ οἰκοῦντας Ἀθηναίους, εἶναι ὄχι μόνον τὸ καθημερινὸν ὑπὸ βροχὴν, ὑπὸ ἥλιον, ὑπὸ ἀφεγγή ἢ σεληνιαίαν νύκτα, ποιητικὸν ἡμῶν χάρμα, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐελπισ βουνοειδὴς κῶνος, ὅστις, ὅταν ἐκ μακρῶν ταξειδίων ἐπιστρέφωμεν, πρῶτος ἀγερώχως ὑπὲρ τὴν πόλιν ὑφούμενος χαιρετίζει ἡμᾶς καὶ μονονουχὶ φωνὴν ἀφίεις λέγει ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλομεν εἶσθαι ἐν μέσῳ τῶν ἀναμενόντων ἡμᾶς προσφιλῶν οἰκείων καὶ φιλτάτων προσώπων.

Ὁ Λυκαβηττός εἶναι τὸ προσφιλὲς πάντων ὄρος, ὅπερ

μετ' ἀγάπης ὁ λαὸς ὡς ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναϊδίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου καλεῖ βουνὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ ὅπερ αὐ-
ριον τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ ἅγει πανήγυριν. Πλὴν ἀφίνοντες
πάσας τὰς ἐκ τοῦ βουνοῦ τούτου ἐμπνεύσεις καὶ ποιήσεις,
παρατρέχοντες τὴν προχριστιανικὴν μυθολογίαν καὶ ἱστο-
ρίαν τοῦ ὅρου τούτου, ὅτι ἡ πέτρα αὕτη ἐξέπεσεν ἐκ τῶν
χειρῶν τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ὅτι τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ Ἀγ-
χεσμός, ἐφ' οὗ ὁ Πausanias ἐν τοῖς Ἀττικοῖς (λζ') ἀναφέ-
ρει ὅτι ἦν «καὶ Διὸς ἄγαλμα Ἀγχεσμίου»· καὶ πῶς ὁ «La
Guilletiere» ἐκλαμβάνει τοῦτο ἀντὶ τοῦ Πεντελικοῦ ὅρου¹,
καὶ τέλος ἂν ὁ Ὑμηττὸς μὲ δύο, ἢ μὲ ἐν π πρέπει νὰ γρά-
φηται, ζήτημα, δι' ὅπερ οἱ φιλολογοῦντες εἶναι ἔτοιμοι τρί-
τομον νὰ συγγράψωσιν ἔργον, ὡς ἡμεῖς τετράτομον προ-
κειμένου περὶ Χριστιανικοῦ τινος μονογράμματος, ἀφίνοντες,
λέγομεν, πάντα ταῦτα, ἐρχόμεθα, Κύριοι, ν' ἀνακοινώσω-
μεν ὑμῖν ἀπτὰ τῆς σκαπάνης εὐρήματα, ὀφειλόμενα εἰς τὰ
συνεχῆ ἀνασκαλεύματα τοῦ ἀπὸ ἐτῶν ἐκεῖ εὐσεβῶς βι-
οῦντος γέροντος Ἐμμ. Λουλουδάκη. Ἐκ τῶν εὐρημάτων
δὲ τούτων σαφῶς ἀποδεικνύεται, ὅτι, ὅπως οἱ νῦν, οὕτω
καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι χριστιανοί, ἐνωρίτατα ἤδη ἀπὸ τοῦ
δ'—ε' αἰῶνος τῶν πρώτων εἰρηνικῶν χριστιανικῶν χρόνων
τῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ τοῦ ὅρου τούτου ἀνερχόμενοι, ὕμνουν
τὸν Θεὸν τῆς ἀγάπης τὸν δεικνύντα τὸ φῶς, καὶ ἐλάτρευον
τὸν τὰ διεστῶτα συνάψαντα Ἰησοῦν.

Εὐρήματα.

Πλὴν τῆς εὐρεθείσης δεξαμενῆς, καὶ τῆς ἐκ πεντελησίου

1. Περί τοῦ ὅρου τούτου ἰδὲ La Guillet. σελ. 219—276. Wheeler σ. 468.
Spon. τόμ. II. σελ. 122 καὶ 136. Ἑλλ. Παρχαδῆ τόμ. Α' σελ. 163. Γεωργ.
Μελ. σ. 348, ὅς καλεῖ αὐτὸ ὄρος ὕψηλόν καὶ ἐλαιουργόν.

μαρμάρου πλακός, μεταγενεστέρας Ρωμαϊκῆς ἐπεχῆς, μήκ.
0,75 πλ. 0,35 πλάχ. 0,15, ἐφ' ἧς τὰ γραμμὰτα

. . . ONTA ΔΕCMI[ON;] . . .

O]NXΩPON AKH[P]A . . .

[TON;]

καθαρῶς μνημεῖα τῶν Χριστιανικῶν χρόνων ἐπὶ τῆς κορυ-
φῆς τοῦ ὄρους τούτου εὑρεθέντα εἰσὶ τὰ ἐξῆς

α.) 'Επὶ λίθου πεντελησίου μαρμάρου εὑρέθη ἡ νῦν ἅμα
τῇ ἀναβάσει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου ἐντετοιχισμένη ἐπι-
τύμβιος ἐπιγραφή αὕτη, μήκ. 0,32 πλ. 0, 25

KOIMH}THPI†
ONANA }CTA
CIOY}X}APKE
Ω}CKA}IEY—
ΩPA}NTAC

Κοιμητήρι-
ον Ἀναστα-
σίου χαρκε-
ως καὶ Εὐ-
ωράντας

†

β.) 'Ανασκαπτομένου τοῦ χώρου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς
ἐκκλησίαις ἀνευρέθη ἐτέρα, ἡ ἐπιγραφή αὕτη μήκ. 0,34
πλ. 0,8

† KOIMΔIA

ἦτοι: † Κοιμ[ητήριον] δια[φέρον]

κατὰ συγκοπὴν τῆς πρώτης λέξεως, λίαν συνήθους παρὰ
τοῖς ἀρχαίοις χριστιανοῖς, οἵτινες, οὕτω κοιμητήριον ἢ
οἰκητήριον, ἐκάλουν τοὺς τάφους αὐτῶν· ὡσαύτως δὲ καὶ
ἡ ἐτέρα ἔκφρασις διαφέρει (=ἀνῆκον) δείκνυσσι τὴν πολιὰν
ἀρχαιότητα τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης¹.

1. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη κατὰ σύμπτωσιν εὑρεθεῖσα καθ' ἣν στιγμήν ἀνῆλθομεν μετὰ
τοῦ καθηγητοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ φίλου ἡμῶν κ. V. Schultze,
νῦν ἐντετοιχίσθη ἐπὶ τοῦ Λυκαθητοῦ εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς ἀνατολικῆς θύρας τοῦ
περιδόλου.

γ'.) Ἀνασκαπτομένου τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναυιδίου χώρου, μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν, εἰς βάθος ἐνὸς περίπου μέτρου ἀνευρέθη θολωτὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ διαρραγὲν ἀπεκάλυψεν εὐρύτατον τάφον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν δύο κρανία μετ' ἀνθρωπίνων ὀστέων. Ὁ τάφος οὗτος ἐπληρώθη ἐκ νέου, μαρμάροις στρωθέντος τοῦ ἐδάφους τῆς ἐκκλησίας.

δ'-ε') Ἀνευρέθη φυλλοφόρον χριστιανικὸν κιονόκρανον ἐκ λευκοῦ λίθου πεντελησίου μαρμάρου μῆκ. 0,40 πλ. 0,20 καὶ πᾶχ. 0,12 ε'—ς' αἰῶνος· πρὸς δὲ τούτοις ἕτερον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου κιονόκρανον μῆκ. 0,55 πλ. 0,23 καὶ πᾶχ. 0,12 πλουσίας καὶ γλαφυρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης.

ς'.) Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω εὐρημάτων, πρὸ τῆς εἰς Γερμανίαν ἀναχωρήσεως ἡμῶν κατὰ τὸ 1881, ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ ναυιδίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀνεύρομεν παλαιὸν ἱερὸν ἀντιμήνσιον καθιερωθὲν παρὰ τοῦ πολυπαθοῦς Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Βενεδίκτου, καὶ ὅπερ ἤδη ὑπ' ἀριθ. 684 εὑρηται ἐν τῷ ἡμετέρῳ Χριστιανικῷ Ἀρχαιολογ. Μουσείῳ.

Ἴδου δὲ ὡς ἔχει ἡ ἐπὶ τοῦ ἀντιμηνσίου τούτου ἐπιγραφὴ:

IC	XC
NI	KA

ΘΥΣΙΑΣΤΙΡΙΟΝ ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕ
ΡΟΝ ΑΓΙΑΣΘΕΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΘΕΙ
ΑΣ ΧΑΡΙΤΩΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΚΑΙ
ΖΩΑΡΧΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΩΣ
ΕΥΛΟΓΙΘΕΝ ΔΕ ΚΑΙ ΚΑΘΗ
ΕΡΩΘΕΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΙ
ΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΑΘΙΝΩΝ ΚΥΡΙΟΥ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ

Ἐκ τῶν ἀνορθογραφιῶν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εὐκόλως δύναται τις, νομίζομεν, νὰ συμπεραίνει, ὅτι, αἱ πρὸς τὴν

γραμματικήν σχέσεις τοῦ Μητροπολίτου τούτου, δὲν ἦσαν πολὺ *γριλικαί*, ἀλλως καὶ ἀλλαχόθεν γινώσκομεν τοῦτο· οὕτως· ἐν τῷ Ἐπιμέτρῳ τῆς Ἱστορίας «οἱ Καταλάνοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ», ὑπὸ Ἐπαμ. Σταματιάδου. Ἀθήνησι 1869, περὶ τοῦ Μητροπολίτου τούτου ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς:

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν 1782 ἤλθεν εἰς Ἀθήναις τὸ πρῶτον ὁ μητροπολίτης κύρ Βενέδικτος, πρῶτὸν ὦν Πισσιδεΐας, ὃ τε προκατόχος καὶ διάδοχος **ἀμαθοεῖς ἀμφοτέροισι**». (σελ. 297).

Ὁ ἀτυχὴς τῶν Ἀθηνῶν οὗτος Μητροπολίτης ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τῷ 1782, μετὰ δύο ἔτη, τῷ 1785, καθηρέθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἅγιον Ὅρος ὡς ἐχθρὸς τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ Χασεκῆ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Μητροπολίτης ὁ Μέγας Πρωτοσύγκελος Ἀθανάσιος, ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη τῷ 1787 ἐξορισθέντος καὶ τούτου, ὡς ἐρίσαντος μετὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλοῦ προξένου, εἰς τὰς 22 Νοεμβρίου 1787 ἐπανῆλθε τὸ Β' ὁ Μητροπολίτης Βενέδικτος εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ πάλιν ὄχι μόνον καταβιβάζεται τοῦ θρόνου, ἀλλὰ καὶ εἰς σκληρὰν φυλακὴν κατακλείεται ὑπὸ τῶν Τούρκων φέροντων σίδηρα εἰς τοὺς πόδας καὶ δεινῶς ἐν αὐτῇ ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ νοσήσας.

Ἐν τέλει δὲ ὁ πολυτλήμων οὗτος ιεράρχης κατ' Ἰούλιον τοῦ 1801 ἐγένετο Μητροπολίτης Βιδύνης¹.

Τὸ ἱερὸν ἀντιμήνσιον τοῦτο, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι δὲν περιῆλθεν ἀλλαχόθεν εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ ναῖδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τότε τοῦτο χρησιμεύει καὶ ὡς ἱστορικὸν τεκμήριον, ὅτι τὸ ναῖδιον τοῦτο ἐνεκαίνισεν αὐτὸς οὗτος ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Βενέδικτος.

1. Πλείονα περὶ τοῦ Μητροπολίτου τούτου ἰδὲ Καταλάνοι ὑπὸ Ἐπ. Σταματιάδου σελ. 297—313, Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἀλωσην σελ. 638, 654, 682. Σωτήρ. 1877 σελ. 78.

Νῦν, ἐκατέρωθι τοῦ παλαιοῦ ἐκκλητιδίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὁ ἐκεῖ διχμένων γέρων Λουλουδάκης προσέθηκε δύο ἕτερα παρεκκλήσια, τὸ τοῦ Προφήτου Ἑλίου, καὶ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου πρὸς τιμὴν τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας τοῦ ὅλου Λυκαβηττοῦ ἀναφέρομεν, ὅτι, εἰς τὴν ΒΔ. πλευρὰν τούτου ὑπὸ ἱκανῶς εὐρὺ σπήλαιον, εὑρηται ἕτερος Χριστιανικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου.

Ὀλίγω δὲ τούτου κατωτέρω ὑπὸ ἀποτόμους πέτρας εὑρηται εὐρεῖα ῥωγμὴ, ἣτις, ἐκ τῶν περισωθέντων ἐν αὐτῇ ἀσβεστοχρισμάτων, πιθανῶς ἐχρησίμευεν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὡς καταφύγιον ἀσκητοῦ τινος.

Ταῦτα, Κύριοι, περὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Λυκαβηττοῦ· ἂν δὲ εἰς τὴν φυσικὴν ποίησιν τοῦ ὄρους τούτου προσθῶμεν καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ συχνὰς εὐσεβεῖς ἀναβάσεις τῆς Σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης ΟΛΓΑΣ, τότε, νομίζομεν, Κύριοι, ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο ἀποβαίνει οὐ μόνον προσφιλὲς καὶ ὠραία τῆς φύσεως ποίησις, ἀλλὰ καὶ εὐσεβῶν ἀναμνήσεων καὶ παραδόσεων ἐξοχωτάτη δξυκόρυφος πέτρα.

Ἀνακοίνωσις τῆς Α. Σ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας

κ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΒΟΥΛΙΣΜΑ.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας κ. Εὐστάθιος Βουλίσμας, δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν κ. Γ. Δουρούτην, ἥς ἀντίγραφον ὑπ' ἀριθ. 1853 κατετέθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀρχεῖφ, ἀναρροικῶς πρὸς τὴν ἐν τῷ δελτίῳ (Λ'. σελ. 70) δημοσιευθεῖσαν χρονολογικὴν σημείωσιν, τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 839 μηνιαίῳ ὑπάρχουσαν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐπέστελε τὰ ἑξῆς:

«Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς χρονολογικῆς σημειώσεως ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὴν σημείωσιν ταύτην ἔδειξέ μοι ὁ κ. Λαμπάκης καὶ ἀμέσως εἶπον ὅτι ἡ 9^η Σεπτεμβρίου 1687 δὲν ἦτο ἡμέρα Σαββάτω ἀλλὰ Παρασκευῇ. Καὶ τί μὲν εἶπεν ὁ συντάξας τὸ φυλλάδιον «Σύμμικτα» ἀγνοῶ· (οὐδ' εὐθύνεται ὁ εὐρών καὶ δημοσιεύσας αὐτήν), τότε ἠτιολόγησα τὴν ἀνακρίθειαν τῆς ἡμέρας τοῦ μηνὸς πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ἕνεκα τῆς παρελεύσεως πολλῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγράφη ἡ σημείωσις.—ἦτο καὶ εἶναι ἄρα μνημονικὸν λάθος. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι ἐγράφη μετὰ παρέλευσιν τοῦλάχιστον πλείω τῶν ἑξ μηνῶν εἶνε αὕτη.

Ἀπασα ἡ σημείωσις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐγράφη 1) ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς. 2) διὰ τοῦ αὐτοῦ κονδυλίου καὶ 3) τῆς αὐτῆς μελάνης. Μόνον αἱ λέξεις «εἰς Περσείαν» ἐγράφη δι' ἄλλης μελάνης.

Ὁ συντάξας τὰ «Σύμμικτα» κατακρίνει τὸν ἐκδότην διὰ τὴν ἀνορθογραφίαν τοῦ καλογήρου. Ἐγὼ τούναντίον ἐπικρίνω τὸν ἐπιστατήσαντα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ δελτίου διότι δὲν ἐφύλαξε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ καλογήρου. Μήπως ἐὰν τὸ ἐγράψαι χωρὶς ψιλὴν καὶ μόνον ε μεταβάλλει τὴν ἔννοιαν; Ὁ καλόγηρος ἔγραψε του βενε κὺ ἄρου διατί ἐτυπώσατε τοῦ Βενετσιάνου; διατί νὰ μὴ τυπωθῇ ἄνω τῆς γραμμῆς ὡς προσθήκη εἰς Περσείαν; Νομίζω δὲ ὅτι (λίαν ἀδιάφορον) ἀνέγνωσα μαρτίου 14 καὶ οὐχὶ 15.

Ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀνορθογράφους ἔχεις ἀκριβεστέραν τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ ἀπὸ τοὺς ἡμιμαθεῖς λογίους, ἵνα μὴ εἶπω πολλὰς χιλιάδας λέγω ἀπλῶς ὅτι πολλοὺς ἀριθμητικούς ὑπολογισμοὺς ἀνέγνωσα πολλῶν ἀρχαίων. Πόθεν ὁμως ἔμαθον, ὅτι καθὼς ἐκφραζόμεθα σήμερον πολλαπλάσιάζοντες οὕτως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι;—ἀπὸ ἑνα ἀντίγραφον

ἀμαθεστάτου, ἀλλὰ πιστοῦ ἀντιγραφέως τοῦ 1156.—θέλων, νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ 15 μὲ τὸ 400 γράφει μὲ καθαρὰ γράμματα πέντε καὶ δέκα εἰ τετρακῶς ἑξῆστ. χιλ. Καθὼς λέγομεν (οἱ μὴ καθαρεύοντες) πέντε οἱ ἑξή τριάнта, ἑφτά, οἱ ὀχτὼ πενήντα ἑξή.

Ἀνέφερα περὶ τῆς αὐτῆς μελάνης καὶ τοῦ αὐτοῦ κονδυλίου, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι δὲν ἐγράφη ἡ σημείωσις (καθὼς λέγει ὁ ἐκθέσας σελ. 69)· ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ὄντος τοῦ καλογήρου καὶ βλέποντος τὸν στόλον εἰσερχόμενον κτλ. Ταῦτα ἐγράφησαν ἀφοῦ μετώκησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον τουτέστιν ἀπὸ πολλῶν μηνῶν μνήμης ἔρουναν».

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶμεν

α'.) Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Ζησίου, συγγραφέως τοῦ φυλλαδίου τῶν Συμμίκτων ἀποδιδομένη ἡμῖν εὐθύνῃ (σελ. 88 σημ. 2) διὰ τὰς ἀνορθογραφίας καλογήρου ζήσαντος 207 πρὸ ἡμῶν ἔτη, ἥτοι τῷ 1687, εἶναι ἀληθῶς περίεργος!

β'.) Τὸ εἰς *Περέαν* δὲν ἐγράφη δι' ἄλλης μελάνης.

γ'.) Ἐὰν δὲν ἐφυλάξαμεν ἐν πᾶσι τὴν ἀνορθογραφίαν τοῦ καλογήρου, ἐὰν δὲν ἐδημοσιεύσαμεν τοῦ *Bere κύ ἄρου* καὶ δὲν ἐτυπώσαμεν τὸ εἰς *Περέαν* ἄνω τῆς γραμμῆς, τοῦτο ἐγένετο διότι ἐπεθυμοῦμεν νὰ ἐδημοσιεύομεν ἄλλοτε τὴν σημείωσιν ταύτην διὰ λιθογραφίας πανομοιότυπως, ἀδυνάτου ὄντος ἐν τῷ τύπῳ νὰ δημοσιευθῇ ὡς ἔχει αὕτη.

δ'.) Ἡ χρονολογία ἀληθῶς εἶναι *Μαρτίου 14* καὶ οὐχὶ *Μαρτίου 15*, ὡς ἐκ παραδρομῆς βεβχίως, ἢ τυπογραφικοῦ, πιθανῶς, λάθους, ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν (Δελτίον Α'. σ.70).

ε'.) Ἡμεῖς δὲν εἴπομεν ὠρισμένως, ὅτι ἐγράφη ἡ σημεί-

ωσις αὕτη ἐπὶ τοῦ 'Αστερίου, ἀλλ' ὅτι ὁ Μοναχὸς ἔβλεπε τὴν ἀφίξιν καὶ τὰς κινήσεις τοῦ στόλου τῶν Ἑνετῶν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῆς τοῦ 'Αστερίου· καὶ εἶπομεν τοῦτο, καθόσον, ἀναμφισβητήτως, γινώσκουμεν, ὅτι τὸ Μηναῖον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Μονὴν 'Αστερίου· ὅτι δὲ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐσημειώθησαν ἀφοῦ μετόπισαν εἰς *Περέαν* καὶ εἰς *Σαλαμῖναν* καὶ *Πελοπόννησον*, τοῦτο εἶναι αὐτό-δηλον, διότι πῶς ἤθελε σημειωθῇ ἡ μετοίκησις εἰς τὰ διάφορα μέρη πρὶν γίνῃ αὕτη;

Ἡμεῖς τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Μηναῖον τοῦτο, (ὡς ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ ὑπαρχούσης σημειώσεως ταύτης «καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μοναστηρίου 'Αστερίου»), βεβαίως ἀνῆκεν εἰς τὴν Μονὴν 'Αστερίου· πιθανώτερον ὡς ἐκ τούτου ὅτι μοναχὸς τις ἐκεῖθεν ἔβλεπε τὰ συμβαίνοντα κλ. Γνωρίζουμεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν ἀξίας κινητῶν πραγμάτων μετόψκουν ἐκάστοτε πρὸς προφύλαξιν εἰς *Σαλαμῖνα*, *Αἴγιναν*, καὶ *Πελοπόννησον* (ιδίᾳ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῶν *Μεθάνων*, ἔνθα τὸ λεγόμενον φρούριον τοῦ *Φαβιέ*, ὡς ἐνταῦθα ἡ μετοίκησις ἐγένετο τῷ 1688 Μαρτίου 14)· πιθανῶς, ἐπομένως, ὅτι τὴν σημείωσιν ταύτην ἔγραψεν ὁ μοναχὸς ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, πιθανῶς ὁμως καὶ νὰ ἔγραψε ταύτην καὶ ἐν τῇ Μονῇ, πάντως μετὰ τὴν μετοίκησιν, καὶ τὸ Μηναῖον νὰ περιῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν Φανερωμένης βραδύτερον.

Ἄλλως, ὅ,τι **βεβαίως** γινώσκουμεν, εἶναι τοῦτο, ὅτι τὸ Μηναῖον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν Μονὴν 'Αστερίου· ὅτι ἐπ' αὐτοῦ εὗρηται ἡ πολυθρύλλητος ἱστορικὴ αὕτη σημείωσις γεγραμμένη ἅπασα διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μελάνης, οὐδεμίαν μεταγενεστέραν προσθήκην ἔχουσα, καὶ ὅτι ὁ γράφας ἀνήκει εἰς τοὺς μετοικήσαντας (ἐμετήκησαμεν). Τίς δ' ὁ γράφας, πόθεν ἔβλεπε τὰ συμβαίνοντα, πότε ἔγραψε τὴν σημείωσιν ταύτην, καὶ ἐν τίνι τόπῳ εὕρισκόμενος τὴν

σημείωσιν ταύτην ἔγραψε, περὶ πάντων τούτων οὐδὲν ὠρι-
σμένως ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης ἡμῖν γνωρίζεται.

Χάριν δὲ τῆς μετὰ λόγου καὶ γνώσεως αὐστηρᾶς ἀρ-
χαιοφιλίας τοῦ σεπτοῦ ιεράρχου καὶ σεβαστοῦ ἡμῖν φίλου,
καὶ πάλιν δημοσιεύομεν τὴν σημείωσιν ταύτην, τηροῦντες,
ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῷ τυπογράφῳ, τὴν τε ἀνορθογραφίαν
τοῦ γράψαντος καὶ τὴν θέσιν τῶν γραμμάτων.

Ἰδοὺ ὡς ἔχει αὕτη

† ἐῖς τοῦς—**α681** σεπτεμβρίου **9** εφάνη ἡ ἀρμάδα
του βενε κὺ ἄνου ἡμέρα σαθάτο καὶ τὴν κυριακὴν
ἀνέβη τὸ ἀσχέρη ἀπάνο. καὶ τὴν πέμτη ἄρχησε
ὁ πόλεμος καὶ τὴν κυριακῇ ὥρα ἐνάτῃ επα-
ραδοθῇ τὸ κάστρο τῆς ἀθήνας καὶ ἔστω εἰς ἐν
θήμησιν τον μεταγενεστέρων. **Καὶ εἰς τοῦς ας ηῷ**
εἰς περέαν καὶ
Μαρτύου 14 ἐμετήκησαμεν εἰς σαλαμῆγαν **Καιπελο**
πονισων.

Καὶ κατωτέρω ἀναγινώσκομεν δι' ἄλλης μελάνης καὶ
πολὺ μεταγενεστέρας χειρὸς

1797

βηCαρήων νεφομοράχου

ρ

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ

ΑΙ ΕΝ ΤΗ ΜΟΝΗ ΦΙΛΟΘΕΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΕΙΣΑΙ
ΠΟΛΥΤΙΜΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟ-
ΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

Αἱ καταστροφαὶ τῶν Χριστιανικῶν Ναῶν, ὡς ἤδη καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπομνήματι ἡμῶν τῷ 1884 ἐλέγομεν, ⁽¹⁾ προέρχονται, τὸ μὲν, ἔνεκα τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς βεβηλώσεως τούτων ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ὡς ἡ Μονὴ Δαφνίου, ἥν ἐπὶ ἡμέρας ἐσωτερικῶς οἱ βάρβαροι κατέκαιον νομίζοντες ὅτι ἤθελεν ἀναλύσει ὁ χρυσὸς τῶν ψηφίδων, τὸ δὲ, ἐξ εὐσεβοῦς ζήλου ἀπλοῦ-
κῶν ἀνθρώπων, λόγῳ ἐπισκευῆς καὶ διακοσμήσεως τούτων.

Ὁ Ἀθήνησι ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, πολυτίμους περιέχων αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης ἐφ' ὕγρασις (fresco) ἀγιογραφίας, ἔσχε τὴν διπλὴν κακὴν τύχην νὰ καταστραφῇ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ βαρβάρων μωσαμεθανῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ χριστιανῶν ὀρθοδό-

1) Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὑποβλήθην τῇ αἰτήσει τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, πλήρως ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἑβδομαδί τῷ 1884 τόμ. Α', σελ 189-190 καὶ 193-196. «Ὑπόμνημα Γ. Λαμπάκη διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τεραστὶν Ὑπουργεῖον, περὶ τοῦ τρόπου τῆς διασώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ ἰδίᾳ τῆς πολιᾶς καὶ εὐκλεοῦς Μονῆς τοῦ Δαφνίου»

ζων δυστυχῶς ἀνεπανορθώτως, λόγῳ καθωραϊσμοῦ καὶ δια-
κοσμήσεως.

Αἱ ἐν αὐτῷ ἀγιογραφίαι εἰσιν, αἱ μὲν, ἔργα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, αἱ δὲ, καὶ ἀρχαιότεραι, τὸ μὲν, διὰ τὸν αὐστηρὸν, πλὴν μετ' ἐλευθερίας τῶν γραμμῶν κατειργασμένον Βυζαντιακὸν αὐτῶν τύπον, τὸ δὲ διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτῶν σύνθεσιν, καὶ πρὸ παντός, διὰ τὴν πλήρη μυστικὴν συμβολικὴν διακόσμησιν τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἰδίως κατὰ τὴν διετύπωσιν καὶ τοὺς αὐστηροὺς κανόνας καὶ Ἑρμηνείας τῶν ζωγράφων τοῦ ἁγίου Ὁρους, αἱ ἀγιογραφίαι, λέγομεν, αὗται ἦσαν ἀνεκτιμῆτου ἀξίας ἔργα, διὰ τε τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς τέχνης, καὶ ἰδιαίτερώς διὰ τὴν ἐπιτόπιον τῶν Ἀθηνῶν ἱστορίαν. Καὶ τὴν μὲν καθόλου ἱστορίαν τῆς Μονῆς ταύτης, τὴν τε ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ τῇ ἀγιογραφικῇ ἀξίαν αὐτῆς ἐς ἄλλοτε ὁ λόγος δηλώσει, νῦν δὲ δημοσιεύομεν δύο εἰκόνας ἐκ τῆς Μονῆς ταύτης, ἃς ἡμεῖς τῇ 16 Ἀπριλίου 1893 ἐφωτογραφήσαμεν. Τούτων ἡ μὲν **A**, παρίστησι μέρος τῆς ἐσωτερικῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ ἁγίου βήματος καὶ μέρος τῆς κόγχης, ἡ δὲ **B**, τὸ «χαῖρε τῶν Μυροφόρων».

A.

(ιδεῖ εἰκόνα ἐν τέλει).

Ἡ πρώτη εἰκὼν αὕτη παρίστησι μέρος τῆς κόγχης μετὰ μέρος τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ ἁγίου βήματος, ἐφ' ἧς ἡ πρὸς τὴν ἱερὰν Πρόθεσιν θύρα. Ὁ ἐπὶ τῆς κόγχης εἰκονιζόμενος συλλειτουργῶν ἱεράρχης, εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης.

Ἄνω δὲ τούτου ἀπετυπώθη τὸ ἄκρον μόνον τῆς παραστάσεως τῆς ἱερᾶς Μεταλήψεως, ἧς τὴν διάταξιν ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Ἑρ-

1. Πάντοτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἡ διὰ τῶν σουδαρίων, τῶν κρασπέδων καὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων πρόσφασσις τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων, θεωρεῖτο ἀπαραίτητος εἰς ἔνδειξιν φόβου καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἁγιότητα τῶν ἀπομένων, καὶ νῦν ἐξ ἀρχαιοτάτης συνήθειας, ὁ ἱερεὺς δίδων τὸ εὐαγγέλιον πρὸς ἀσπασμὸν κρατεῖ αὐτὸ διὰ τοῦ φαινολίου, ὡς καὶ ὁ Διάκονος διὰ τοῦ Ὁραρίου ἀπτεται τῶν ἱερῶν πραγμάτων, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιτίθεται τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἐπ' ἁμῶνος ἀναγνώσει αὐτοῦ.

μηνεία τῶν ζωγράφων (ἔκδ. Ἀθηνῶν 1854 σελ. 189). Τῶν τριῶν δὲ φαινομένων μαθητῶν, οἱ μὲν δύο, κεκαλυμμέναις χερσίν, εἰς ἔνδειξιν ὁρησκευτικοῦ διους, βαίνουνσι πρὸς λήψιν τοῦ Κυριακοῦ Σώματος, ὁ δὲ τελευταῖος, εἶναι Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὅστις ὡς μελετῶν τὴν Προδοσίαν, στρέφει τὰ νῶτα, βαίνων πρὸς Ἰουδαίους· ὡς στερηθεὶς δὲ τῆς θείας χάριτος, δὲν φέρει στέφανον, ἀλλὰ τοῦναντίον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, « τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σέμωνος Ἰσκαριώτου ἵνα αὐτὸν παραδῷ » (ιγ' 2.), μαῦρος δαίμων ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου αὐτοῦ ¹.

Ἐν τῷ ἀμέσῳ δὲ συνεχόμενῳ καὶ ὀλίγῳ ἀνωτέρῳ μέρει, παρίσταται ἡ Θεία λειτουργία· ὁ δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς φέρων τὸν πολύσταυρον Δαλματικὸν χιτῶνα, ἐκπέμπει τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξέλευσιν τῶν τιμίων δώρων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν μυστικὴν συμβολικὴν ἐρμηνείαν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἡ ἐξέλευσις τῶν τιμίων δώρων σημαίνει τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ Χριστοῦ ², διὰ τοῦτο ἐν τῇ πολυτίμῳ παραστάσει ταύτῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ Μονῇ Καισαριανῇ, οἱ ἐξερχόμενοι Ἄγγελοι, ἀντὶ τοῦ ἁγίου Ποτηρίου, ἐπὶ σινδόνος ἐκράτουν νεκρὸν ἡπλωμένον τὸ ἄχραντον ΣΩΜΑ τοῦ Ἰησοῦ. Τῆς παραστάσεως ταύτης ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ διεσώθη μόνον ὁ Ἰησοῦς ³ καὶ τμῆμα δύο ἀκεφάλων Ἀγγέλων.

ὑπὸ τὴν παράστασιν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐν κύκλοις εἰκονίζονται Ἅγιοι, ὑφ' οὓς εὗρηται ἡ πρὸς τὴν ἱερὰν Πρόθεσιν ἄγουσα θύρα. Ἐκατέρωθι ταύτης εἰκονίζονται δύο τῶν ἀρχαίων Διακό-

1. Κατὰ τὴν Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων ὁ δαίμων οὗτος πρέπει νὰ εἰκονίζεται εἰσερχόμενος εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ· « καὶ ὁ Ἰούδας ὀπίσθεν αὐτῶν (τῶν μαθητῶν) γονισμένος εἰς τὸ ὀπίσω, καὶ ἑνας δαίμων εἰσερχόμενος εἰς τὸ στόμα τούτου » (ἔκδ. Ἀθηνῶν 1853 σελ. 159).

2. Ἱερὰ Κατήχησις Ν. Βούλγαρι. 1750 σελ. 100.

3. Ὅτε τῇ 16 Ἀπριλίου 1893 μετέβημεν ἵνα φωτογραφήσωμεν τὴν παράστασιν ταύτην, οὐ μόνον εὗρομεν ἤδη κατεστραμμένον τὸ μέρος τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκτισμένον διὰ νέου τοίχου, ὡς ἤδη ἐν τῇ εἰκόνι φαίνεται. Οὗτο δὲ διὰ παντός ἀπωλέσαμεν τὴν ὡραίαν συγκλητικὴν καὶ μυστικὴν τῆς Θείας Λειτουργίας παράστασιν, ἥτις καὶ ΜΟΝΗ μέχρις Ἀπριλίου 1893 διεσώζετο ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἀγιογραφίᾳ τῶν χριστιανικῶν Ἀθηνῶν!

νων τῆς ἐκκλησίας. ὧν ὁ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ἐστὶν ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος κρατῶν θυμιατήριον, ὁ δὲ πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ὁ Ἅγιος Φίλιππος· ἄνω δὲ τῆς θύρας, ὥραϊον διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν γραμμῶν αὐτοῦ ἐξειργασμένον, εἰκονίζεται ἱερὸν **ἑξαπτέρυγον**.

Μεταξὺ δὲ τῆς κόγχης καὶ τῆς θύρας τῆς Προθέσεως λόγου ἄξιον ἦν τὸ ἐν διπλαῖς κυκλικαῖς γραμμαῖς περιεχόμενον πλούσιον βυζαντιακὸν ἀνθέμιον.

Διὰ μέσου δὲ τῆς θύρας, εἰς τὸ βάθος τοῦ βορείου τοίχου τῆς Προθέσεως, ἐν τῇ εἰσοχῇ τοῦ τοίχου, εἰκονίζετο ὁ Δίκαιος Μελχισεδέκ.

Ἐκ τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου μέρους τοῦ ἁγίου βήματος ἱκανῶς, νομιζομεν, δηλοῦται, οἷας ἀρίστης βυζ. τέχνης, γλαφυρὰς καὶ σεμνὰς γραφὰς περιεῖχεν ὁ θεὸς οὗτος Ναός· πόσον βαθὺ ἦν τὸ διὰ τῆς διατάξεως τούτων ἐξεγειρόμενον τῷ χριστιανῷ καὶ ἰδίως τῷ λειτουργοῦντι ἱερεὶ θρησκευτικὸν συναίσθημα· καὶ, ὅπερ μέγιστον, μεθ' ὀπόσης βαθείας θεολογικῆς σπουδῆς καὶ περινοίας ἦν διατεταγμένη ἡ μυστικὴ ἁγιογραφικὴ αὕτη τοῦ ἁγίου βήματος διάθεσις!

Οὕτως, ἵνα βραχεῖ ρήματι ἅπαν τὸ ἱερὸν βῆμα σκιαγραφήσωμεν, ἄνω τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ βήματος εἰκονίζετο ἡ Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν, ἣν ἐκατέρωθι φόβῳ ἐλιτάνευον οἱ Ἀρχάγγελοι Μ[ιχαήλ] καὶ Γ[αβριήλ], ἐνῷ περὶ ἐν μικροῖς κύκλοις ὕμνουσαν αὐτὴν οἱ Προφῆται.

Ὑπ' αὐτὴν παρίστατο ἡ θεία Μετάληψις, καὶ ὑπὸ ταύτην ἔξ τῶν Μεγάλων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας συλλειτουργοῦντες, ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Ἀ' ἀνάσιος καὶ Ἱερόθεος.

Ἐκατέρωθι δὲ ἐπὶ τῶν πλαγίων τοίχων μεγαλοπρεπῆς ἀνεπτύσσετο ἡ παράστασις τῆς θείας λειτουργίας, καὶ ὑπ' αὐτὴν λαμπρότατα ἑξαπτέρυγα, ὑφ' ἃ, ἐκατέρωθι τῶν θυρῶν, εἰκονίζοντο τῆς πρωτογόνου ἐκκλησίας οἱ Ἅγιοι Διάκονοι, οἵονεὶ ἐκ τῆς ἄνω ἱεραρχίας τῷ ἐκάστοτε ἱερεὶ τῆς στρατευομένης ἐκκλησίας παριστάμενοι, διακονοῦντες καὶ συλλειτουργοῦντες αὐτῷ.

Ἀληθῶς, οἷα ἐν τῷ ἀγίῳ τούτῳ βήματι μυστικῇ συνένωσις τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἱεραρχίας !

Ἐν τοιούτῳ ἀγίῳ ἀβάτῳ χώρῳ ὁ εὐλαβὴς ἱερεὺς ἱστάμενος, ἐνδυσόμενος ἢ ἀπεκδυόμενος, εἰσπερχόμενος ἢ ἐξερχόμενος πλήρης ἀγίου ἐνθουσιασμοῦ, ἡδύνατο νὰ λέγῃ τὴν περικοπὴν τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἀναφέρων αὐτὴν, «*Χαῖρε, ὅτι τὰ οὐράνια συναγάλλεται τῇ γῇ· χαῖρε, ὅτι τὰ σπύγεια συγχορεύει οὐρανοῖς*».

Ἐκ πάντων ὁμως τούτων οὐδὲν σήμερον διεσώθη, οὐδέν!

Ποία δὲ διακόσμησις σημερινῆς τέχνης θέλει, ἢ δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀγιωτάτην ταύτην καὶ ἀρχαιοτάτην διάθεσιν καὶ διακόσμησιν; Ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀγνοοῦμεν.

B.

(Εἰκόνα ἰδὲ ἐν τέλει).

Ἡ εἰκὼν αὕτη ἔκειτο ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου τῆς Ἱερᾶς Προθέσεως, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦς παρίστατο ἐν μέσῳ τεσσάρων γυναικῶν, ὧν αἱ δύο κρατοῦσι τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ ἐξήγησις τῆς εἰκόνης ταύτης παρέχει δυσκολίαν τινα, διότι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται, ὅτι δύο γυναῖκες ἐβάστασαν ὄρθιον, οὕτως εἰπεῖν, τὸν Ἰησοῦν, ἢ ὅτι ὁ Κύριος εὐρέθη ἐν μέσῳ τεσσάρων γυναικῶν ἱστάμενος καὶ εὐλογῶν αὐτάς, ὡς ἐν τῇ δημοσιευομένῃ ταύτῃ εἰκόνι φαίνεται· καὶ ὁμως ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε ἀκριβοῦς παράστασις καὶ διὰ τοῦ χρωστῆρος πιστὴ ἔκφρασις ὠρισμένων χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς περὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν Μυροφόρων.

Ἦδη κατὰ τὸν η'. αἰῶνα Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τοῖς περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων λόγοις αὐτοῦ ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀγιογράφοι κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν Εὐαγγελιστῶν, διότι, ὅ,τι ἐκεῖνοι (οἱ Εὐαγγελισταὶ) διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ὡς λογογράφοι ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ διδάσκουσι, τοῦτο ἀκριβῶς οὗτοι (οἱ ζωγράφοι) διὰ τοῦ χρωστῆρος ἀπεικονίζουσι, καὶ ἐπομένως, συμπεραίνει ὅτι, οἱ μὲν Εὐαγγελισταὶ

εἰς **λόγῳ** ζωγράφοι, οἱ δὲ ζωγράφοι **ἔργῳ** εὐαγγελισταί.

«Καί γάρ ὁ λογογράφος ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ τί ἔγραψεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ; πᾶσαν τὴν ἑνσαρκον τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν καὶ παρέδωκε τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁμοίως καὶ ὁ ζωγράφος ποιεῖ, ἐζωγράφησεν ἐν τῷ πίνακι τῆς ἐκκλησίας τὴν εὐπρέπειαν ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀδὰμ ἕως τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ πᾶσαν τὴν ἑνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων καὶ παρέδωκε καὶ αὐτὸς τῇ ἐκκλησίᾳ μᾶλλον ἀμφοτέροι, μίαν ἐξήγησιν ἐπεγράψαντο καὶ διδάσκουσιν ἡμᾶς». (Ἰω. Δαμ. λόγ. ἀποδεικτ. περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων κεφ. ι'. τόμ. II. σελ. 325) καὶ «ὄντως ἔαν κατανοήσῃ ἄνθρωπος, ἐρμηνεῖα ἐστὶ τοῦ Εὐαγγελίου καλὴ καὶ ἐνάρετος ἡ ἱστορία καὶ ἐξήγησις. Ἐπειδὴ γάρ, ἅπερ Εὐαγγέλιον **λόγῳ** ἐξηγεῖται, οὗτος (ὁ ζωγράφος) **ἔργῳ** δεικνύει». (Αὐτόθ. κεφ. γ'. σελ. 316. πρὸς. καὶ λόγ. α'. κεφ. β'. καὶ κα')

Καὶ ὄντως ἡ εἰκὼν αὕτη κυριολεκτικῶς εἶναι ἡ δι' ἔργου παράστασις καὶ ἡ διὰ τοῦ χρωστῆρος κατὰ γράμμα ἐρμηνεῖα τῶν ἐν τῷ εὐαγγελιστῇ Ματθαίῳ κεφ. κη'. 9—10 στίχων.

στίχ. 9. «**Ὡς δὲ ἐπορεύοντο** (Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία)¹ **ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς λέγων· χαίρετε, αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ**».

στίχ. 10. **Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε, ἀπαγγεῖλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς Γαλιλαίαν, καθεὶ με ὄψονται**».

Ὁ ζωγράφος πιστῶς ἐμμένων εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἐκφρασιν τῶν χωρίων τούτων, καὶ χωρὶς οὐδόλως νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ πνεῦμα, ὅτι σκοπὸς τῶν Μυροφόρων δὲν ἦτο αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἡ κράτησις τῶν ποδῶν τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν Ἰησοῦν τιμὴ, προσκύνησις καὶ λατρεία τούτων², ὁ ζωγράφος, λέγομεν, παριδὼν πᾶσαν

1. «Αἱ μὲν ἐκ πόθου καὶ τιμῆς τούτους ἐκράτησαν» Ζυγαβ. τόμ. Α' σελ. 601, πρὸς. καὶ Δαμαλᾶ Ἑρμ. τόμ. Γ' σελ. 736.

2. Αὕτη ἦν τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μήτηρ. πρὸς. Δαμαλᾶ, Ἑρμηνεῖα Τόμ. Γ' σελ. 732.

Εἰκὼν Α. (Σελ. 137)

Εἰκὼν Β. (Σελ. 140)

ἄλλην ἐρμηνείαν, καὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς κρατήσεως τῶν ποδῶν, ὡς κυρίαν ιδεάν λαβὼν, ἀπεικονίσει τὰς ἱερὰς γυναῖκας κυριολεκτικῶς κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ γράμματος, παραστήσας ταύτας πραγματικῶς νὰ κρατῶσι τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτοι κατὰ τὴν ἔκφρασιν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ ζωγράφος οὗτος, ἐγένετο ἀληθῶς ἐργῶ εὐαγγελιστής¹.

Ἡ εἰκὼν αὕτη συνήθως ἐπιγράφεται ἀπὸ χεῖρε τῶν Μυροφόρων καὶ ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ζωγράφων, κυρίως δύο μόνον ἱερὰι γυναῖκες πρέπει νὰ ἀπεικονίζονται². ὣν ἡ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ πρέπει νὰ εἴνε ἡ Θεοτόκος, ἡ δὲ πρὸς τ' ἄριστερά Μαρία ἡ Μαγδαληνή,³ καὶ οὕτως ἀκριβῶς ὑπὸ δύο μόνον Μυροφόρων, ἐν ἄλλαις ἀρχαίαις Βυζαντιναῖς ἀγιογραφίαις, πρὶςσταται βασταζόμενος ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τῇ ἐν Ἀμπελοκήποις παρὰ τὰς Ἀθῆνας ναυιδίῳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὅπερ διακοσμῆσεως χάριν ὡσαύτως ἐπέχρισαν καὶ κατέστρεψαν. Παρὰ τὸ σύνθεσις δὲ ἐν τῇ δημοσιευομένῃ παραστάσει, εἰκονίζονται τέσσαρες ἱερὰι γυναῖκες, ὡν ἡ πρὸς τὰ ἄριστερά τῷ ὄρῳντι, ἥτοι ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ζωγράφων εἴνε ἡ Θεοτόκος⁴ (σελ. 141).

1. Ὅπως π. γ. τὸ «Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ» χωρὶς οἱ βυζαντινοὶ ἀγιογράφοι ν' ἀποδλέψωσιν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου, ἀπεικονίζουσι ἐκ τῶν νεκρῶν ἐξερχομένην χεῖρα (τὴν τοῦ Θεοῦ) ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι γυμνοὶ ἀνθρωπίσκοι, (αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων), ὡς τοῦτο βλέπομεν εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι Μονὴν τῆς Φανερωμένης εἰς τὰ ἔργα Γεωργίου Μάρκου (1735). Εἰκόνα τῆς χειρὸς ταύτης ἰδὲ Didron. Iconographie chrétienne. σ. 216. πρὸλ. καὶ σ. 262.

2. Αἱ Μυροφόροι εὗρηνται ὀνομαζόμεναι καὶ ἀρωματοφόροι (τότε ἡ ἀρωματοφόρος τριτὴς τῶν ἱερῶν γυναικῶν τὸ ζωφόρον μνημα κατέλαβε. Θεοφάνους Ὁμ. κθ') καὶ ἀλαβαστροφόροι (Θεοφ. Ὁμ. λδ') καὶ μυροκομίστριαι (Θεοφ. Ὁμ. λα') πρὸ. Οἰκονόμου τὰ σωζόμενα τόμ. Α' σελ. 325.

3. «Ὁ Χριστὸς ἱστάμενος εὐλογεῖ μὲ τὰς δύο τοῦ χεῖρας καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ ἡ Παναγία, ἐξ ἁριστερῶν τοῦ ἡ Μαγδαληνῆς Μαρία γονατίζεται καὶ αἱ δύο ἀσπαζόμεναι τοὺς πόδας τοῦ». (Ἑρμην. Ζωγράφων ἐκδ. 1853 σελ. 141).

4. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἀναφέρει δύο μυροφόρους· Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν καὶ τὴν ἄλλην Μαρίαν (κθ' 8. 10)· ὁ δὲ Μάρκος ἀναφέρει τρεῖς, Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, Μαρίαν τοῦ Ἰακώβου, καὶ τὴν Σαλώμην (κς' 8.) ὁ Λουκᾶς τρεῖς· Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν, Ἰωάνναν, καὶ Μαρίαν τοῦ Ἰακώβου (κδ' 10)· ὁ δὲ Ἰωάννης μόνον μίαν, Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν

Ἵψηλὰ δὲ πρὸς τὸ ἄνω ἄκρον τῆς εἰκόνης ἐκ δεξιῶν τοῦ Ἰησοῦ μόλις ἀναγινώσκομεν τὰ γράμματα «**χαῖρε**», ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἦν ἐπιγεγραμμένη ἢ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ζωγράφων ἀναφερομένη ἐπιγραφή «**τὸ χαῖρε τῶν Μυροφόρων**».

ΕΤΕΡΑΙ ΕΝ Τῷ ΝΑῷ ΚΑΙ Τῇ ΜΟΝῃ ΕΠΕΛΘΟΥΣΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Δὲν εἶνε ὁμως μόνον αἱ λόγφ ἐπισκευῆς καὶ καθωραίσεως ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἐπελθοῦσαι καταστροφαί. Οὕτως· εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη ἡ τύχη τοῦ πολιοῦ τούτου Ναοῦ, διότι τιθεμένων τῶν θεμελίων τοῦ νέου οἴκου τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, ἀντὶ τοῦ ἐθιζομένου σφαγίου μέλανος ἀλέκτορος, *κατεθραίσθη*, οἶονεὶ θυσιασθεῖσα, ἢ ἐκ Πεντελῆσιου λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἀρχαία χριστιανικὴ κολυμβήθρα, ἣτις ἔκειτο δεξιᾷ ἐν τῷ Νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας· *κατεστράφη* καὶ ἐντελῶς παρεμορφώθη ὁ ἀρχαῖος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ὅστις ἔχων ρυθμὸν *Βασιλικῆς*, νῦν, ἄγνωστον κατὰ τίνος ἀρχιτεκτονικῆς κανόνας, ἐσωτερικῶς ἐδέξατο θόλον. [κύριον *θόλον*, *τροῦλον* δηλ. τὸ μόνον ξένον ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον τοῦ ρυθμοῦ τῆς Βασιλικῆς], χάριν τοῦ ὁποίου ἐξωτερικῶς ὑψώθη ἀσυμμέτρως 1,50 γ. μ. καὶ πλέον ἡ στέγη τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ. *Κατεστράφησαν* αἱ εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Ναοῦ τῆς Μονῆς, ὡς πολῦτιμος ἀδάμας τῆς ἱστορίας καὶ τέχνης, περισωθεῖσαι τρεῖς ἀγιογραφίαι, ὧν ἡ ἐν μέσῳ παρίστα τὸν Σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, οὗτινος ὁμως μόλις οἱ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ πόδες ἐφαίνοντο, ἀπὸ πολλοῦ τῆς εἰκόνης καταστραφείσης· ἡ δευτέρα δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι παρίστα

(κ' 1)· δῆλον δ' ἐκ τούτων ὅτι ἡ Θεοτόκος μὴ ἀναφερομένη ἐν ταῖς Εὐαγγελίοις, προσετέθη ἐνταῦθα ἐκ τῆς Ἑρμηνείας τῶν ζωγράφων, ἐν ᾗ ἀναφέρεται ὅτι ἡ Θεοτόκος πρέπει νὰ ᾖ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Σωτῆρος.

τὸν Ἰησοῦν μαρτυρούμενον ὑπὸ τοῦ Προδρόμου, ὃν ὁ Πρόδρομος εἰδείκνυεν εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ Ἀνδρέαν, ὅστις κρατῶν εἰλητάριον ἔλεγε *«Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν»*· ἡ δὲ τρίτη, ἀριστερᾷ τῷ ὁρῶντι παρίστα τὸν Ἰησοῦν περιπαιτούντα παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας καὶ καλοῦντα τοὺς δύο ἀδελφοὺς Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν, βάλλοντας ἀμφίβληστρον ¹. *κατεστράφησαν* τὰ ὅλως πρωτότυπα καὶ ἀμίμητα βυζαντινὰ κοσμήματα, τὰ περίξ τῶν εἰκόνων τούτων ὑπάρχοντα, καὶ ὧν ἐστὶ τὴν πρωτοτυπίαν θαυμάζων, μετὰ στοργῆς ἐν ταῖς ἐν Μονάχῳ συνδιαλέξεσιν ἡμῶν ἀνεμινήσκετο ὁ πολὺς Θεόφιλος· *κατεστράφησαν* αἱ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τῶν τοίχων τῆς παραστάδος, τῆς κυρίας τοῦ ναοῦ εἰσόδου, αἱ εἰκόνες τῆς Ὁσίας Μαρίας, καὶ τοῦ Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ κοινωνοῦντος τὴν Ὁσίαν Μαρίαν, ὧν αἱ εἰκόνες πάντοτε ἐκ τῆς εἰσόδου, ὡς καὶ ἐν τῇ Μονῇ Καισαριανῇ, ἐτίθεντο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν προγόνων ἡμῶν, πρὸς ὑπόμνησιν, ὅτι πρῶτον καλῆκον τοῦ χριστιανοῦ εἰσερχομένου ἐν τῷ ναῷ ἐστὶν ἡ μετάνοια· *κατεστράφη* ἡ ἄνω τοῦ δυτικοῦ τοίχου πολὺπλοκος σύνθεσις τῆς Σταυρώσεως τοῦ Κυρίου, πασαι αἱ ἐν τῇ Προθέσει καὶ τῷ Διακονικῷ ἀγιογραφίαι, ἐξ ὧν ἐν μὲν τῇ Προθέσει ἄνω, εἰκονίζετο ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐρχόμενος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς *Μεγάλης Βουλῆς Ἀγγελος* κατὰ τὸ πρὸς Ἑβραίους (κεφ. ι'. 5—7) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν τῇ ἱερᾷ Προθέσει τελουμένην προσκομιδὴν ὑποδηλοῦσαν τὴν ἐν Βηθλεὲμ διὰ τῆς γεννήσεως ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν Κόσμον. Ὑπὸ αὐτὴν δὲ εἰκονίζετο «ἡ Ἀκρα ταπείνωσις» κατ' ὅλως ἰδιόρρυθμον τύπον, ὃν καὶ ἐφωτογράφησμεν· ἐν δὲ τῷ Διακονικῷ εἰκονίζετο ὁ Ἀρχάγγελος *Μιχαήλ* κρατῶν σφίγκον καὶ σκῆπτρον, τὰ σύμβολα τῆς λειτουργικῆς αὐτοῦ δόξης, ὑποδηλῶν, κατὰ τὸ πρὸς Ἑβραίους (β'. 2), τὸν δι' Ἀγγέλων λαληθέντα βέβαιον λόγον, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνω ἐν τῇ Προθέσει εἰκονιζόμενον Λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὑπὸ τὸν Ἀρχάγγελον δὲ εἰκονίζοντο οἱ ἱεράρχαι· *Γάβριος* ὁ Ἀδελφόθεος, ὁ Ἱερόθεος καὶ δύο ἕτεροι Ἱεράρχαι.

1. Περὶ ἀμφοτέρων τῶν παραστάσεων τούτων ἰδὲ ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τῶν Ζωγράφων σελ. 117—118.

Πλὴν δὲ τούτων τῶν ἐν τῷ ναῷ πολυτίμων ἀγιογραφιῶν κατεσφράγη ἡ ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τῆς Μονῆς σπανιωτάτη παράστασις τῆς ρίζης τοῦ 'Ιεσσαί' πρὸς δὲ κατεκαλύφθη καὶ παρεγνωρίσθη ἡ θέσις τῆς ἱστορικῆς ὑπογείου κρύπτης, ἣν ἡμεῖς, τοῦ δήμου, ἐπὶ Φιλήμονος, χορηγοῦντος τῷ 1892 ἀνεύρομεν, καὶ ἐν ᾗ Φιλοθέῃ ἡ 'Οσία (ἡ ἐκ τοῦ εὐγενοῦς τῶν 'Αθηνῶν οἴκου τῶν Βενιζέλων), τὰς χριστιανικὰς κόρας ἐκ τῶν χαρεμίων καὶ τῆς ἄλλης πικρᾶς δουλείας τῶν Τούρκων ὑφαρπάζουσα, ἐν ταύτῃ κατέκρυπτεν, ἐν καιρῷ εὐθέτω εἰς τῶν Μητέρων τὴν γλυκεῖαν ἀγκάλην αὐτὰς ἀποδίδουσα¹. Διὰ τοῦτο, ἡ κρύπτη αὕτη, ὡς ἱερὸν τῆς 'Ελληνικῆς Παλιγγενεσίας Παλλάδιον, ὥφειλε νὰ μένῃ ἀνέπαφος, οὐ μόνον διὰ τὰς ἐπισήμους δέλτους τῆς ἱστορίας τῶν 'Αθηνῶν καὶ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἐν σοφίᾳ πεποιημένον ὑπόγειον κρυπτὸν ὀργανισμόν ταύτης.²

'Αντίθετον ὁδὸν τῶν ἐπισκευῶν τούτων ἠκολούθησεν ὁ αἰδίδιμος Ρῶσος Ἀρχιμηδρίτης Ἀντωνίος εἰς τὰς ἐπισκευὰς τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ τοῦ Νικοδήμου, ὃν ἐγκαταλείμμενον καὶ ἐρείπιον ὑπὸ τῶν βολῶν τῶν βαρβάρων παραλαβὼν, κεκαλλιστευμένον οἰκοδόμημα παρέδωκεν ἡμῖν τοῦτον, οὐ μόνον τὴν ἀρχαίαν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτοῦ διάταξιν καὶ κεραμοπλαστικὴν διακόσμησιν ἐξωτερικῶς μετ' ἀγάπης καὶ φροντίδος οὐ τῆς τυχούσης διατηρήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς πρὸς ταῖς ἀρχαϊκὰς εἰκόσι, καὶ αὐτὰς ἐτι τὰς ἐπὶ τῶν

1. Ἡ ἀληθὲς θέσις τῆς ὑπογείου κρύπτης, κατὰ τὸν μηχανικὸν κ. Φιλίππιδην, ἀπέχει 6 1/2 μέτρα τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἐτίθη ἡ νῦν ἐπιγραφή «ἀρχαία κρύπτη».

2. Ἰδοὺ ὡς εὗρομεν τὰ κατὰ τὴν ὑπόγειον κρύπτην ταύτην εἰσελθόντες τὸ πρῶτον ἐν τῷ μεσημβρινῷ δευτέρῳ κελίῳ τῆς Μονῆς, ἐν ᾧ ἦν ἡ τέως ἡγνοημένη κάθοδος τῆς ὑπογείου κρύπτης ταύτης, παρατηρήσαμεν ἁπλῶς χωματόστρωτον ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἔκειτο μαρμαρίνη τις πλάξ' ἀφαιρέσαντες ταύτην εὗρομεν τάφον πεπληρωμένον χώματος, ὃν κενώσαντες, ἀνεύρομεν ὁπὴν ἐπὶ τοῦ ἔδαφους τούτου, δι' ἧς καταβάντες ἐξεπλάγχμεν εὐρεθέντες ἐν μέσῳ τετραγωνικοῦ δωματίου τῆς ὑπογείου κρύπτης ταύτης, ἥτις ἔδέχετο φῶς καὶ ἀέρα δι' ἀεραγωγὸν συγκοινοῦντος μετὰ φρέατος ὑπάρχοντος κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς ὑπογείου κρύπτης ταύτης.

Εὐτυχῶς ἡ ἡμετέρα 'Εταιρεία, ὑπ' ἀριθμ. 1847, κέχτηται λεπτομερέστατον ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον τοῦ ὑπογείου χώρου, τῶν ὑπογείων κρυπτῶν καὶ διόδων τῆς Μονῆς Φιλοθέης, ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Φιλίππιδου, τοῦ σπιθαμῆν πρὸς σπιθαμὴν σπουδάζαντος καταμετρήσαντος καὶ γνωσκόντος τὸ ἔδαφος τῆς Μονῆς ταύτης.

τείχων δι' ἀκίδος (grafito) ἐπιγραφάς, ὑελίνις θήκαις, ἀδα-
μάντων δίκην, περιφράξας, εἰς τὸ διηγεῖς τὴν σπουδὴν τούτων
ἡμῖν ἡτραλίστατο.

Αἰωνία εὐγνωμοσύνη τῷ Ρώσσῳ φιλέλλητι καὶ σοφῷ 'Αρχι-
μηνδρίτῃ Πατρὶ ΑΝΤΩΝΙΝῳ.¹

1. Χάριν τῆς ἀρχαίας φιλίας διὰ καὶ τοῦ φιλελληνισμοῦ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, Οἰκονό-
μος ὁ ἐξ Οἰκονόμων καὶ ἰδίαν ὕμνων αὐτοῦ ἀγίῳ Ἀντωνίῳ (Νο-
εμβρίου ζ') συνέγραψε, ὡς σημειοῖ ὁ λόγιος τοῦ Οἰκονόμου υἱὸς Σοφοκλῆς λέγων·
«Τὰ εἰς τὸν ἅγιον Ἀντώνιον (τὸν παρὰ τοῖς Ρώσσοις Ἀντωνίνον) ἐποίησε τῷ
1856 χαρίζομενος τῇ εὐλαδεῖ ἐρέσει τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ γνωστοῦ ἐπὶ παιδείᾳ ἐξ
ἄλλων τε πολλῶν καὶ καλῶν, καὶ ἐξ ἧς τῷ 1859 συνέγραψε διατριβὴς «περὶ τῶν ἐν
τῷ Ἀθῆναις Ρωστικῷ ναυῷ ἀνασκευῶν», τῆς ἐκδομένης ἐν τῷ Β'. τόμῳ τῶν Ἀγ-
γελιῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τοῦ ἀρχιμηνδρίτου Ἀν-
τωνίνου, τοῦ μέχρι μὲν τοῦ 1860 τὴν ἐν Ἀθῆναις Ρωστικὴν ἐκκλησίαν ἀξίως ποι-
μάναντος, νῦν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ πνευματικά μετὰ ζήλου οὐχ' ἥττονος
τελοῦντος». Οἰκονόμου τὰ σωζόμενα ἐκκλησ. Συγγρ. τόμ. α' σελ. 278.

